Ministerie van Defensie

Stand van Defensie

Samen voorwaarts!

Openbare versie
Najaar 2026

20260115

Inhoud

Voorwoord 5

Samenvatting Stand van Defensie najaar 2026 6

Inleiding 9

1 Besturen en commandovoering 13

1.2 Europese en internationale samenwerking 14

2 Vervullen personele behoefte 17

2.1 Personeelsbestand 18
2.2 Instroom en uitstroom van personeel 20
2.3 Dienmodel 23
2.4 Personele gereedheid 26
2.5 Diversiteit en inclusie 28

3 Vervullen materiële behoefte 33

3.1 Staat van het materieel 34
3.2 Inzetvoorraden 37
3.3 Industriebeleid en samenwerking 38

4 Gereedstellen 41

4.1 Geoefendheid 42

5 Inzetten 45

5.1 Inzet voor hoofdtaak 1 48
5.2 Inzet voor hoofdtaak 2 50
5.3 Inzet voor hoofdtaak 3 52

6 Ondersteunen 53

6.1 Onvolkomenheden Algemene Rekenkamer 54
6.3 Duurzaamheid 55
6.4 Vastgoed en ruimte 56

7 Digitale Transformatie 65

7.1 Digitale Transformatie 66

Voorwoord

Onze mensen, die vormen de kern van onze organisatie. Wij zijn trots op de mannen en vrouwen die elke dag weer klaar staan om te verdedigen en beschermen wat ons het meest dierbaar is. Onze vrijheid. Vrijheid die niet vanzelfsprekend is, maar elke dag opnieuw moet worden beschermd. Het zijn onze mensen die bereid zijn die verantwoordelijkheid te dragen voor Nederland.

En dat in een tijd dat oorlog terug is op het Europese continent. Nederland wordt dagelijks geraakt door cyberaanvallen, spionage, sabotage en desinformatie. Rusland vormt de grootste directe dreiging voor onze veiligheid en bereidt zich voor op een langdurige confrontatie met Europa. Die dreiging is reëel en de gebeurtenissen van het afgelopen jaar laten zien dat we geen tijd te verliezen hebben. Oekraïne vecht niet alleen voor zichzelf het vecht ook voor Europese veiligheid. Daarmee is onze steun aan Oekraïne een strategische noodzaak die ook onze veiligheid versterkt. Tegelijk veranderen technologie en moderne oorlogsvoering in hoog tempo.

Onze veiligheid is een gezamenlijke opgave. Nederland bouwt samen met Europese en NAVO-bondgenoten, de Nederlandse samenleving en industrie met urgentie aan een krijgsmacht die afschrikt, verdedigt en het gevecht langdurig kan volhouden. Om deze koers uitvoerbaar te maken, investeert Defensie ook in de noodzakelijke randvoorwaarden, waaronder innovatie, ruimte, vastgoed, energiezekerheid en passende wet- en regelgeving.

Defensie zit middenin de doorontwikkeling naar een sterkere, grotere en slimmere krijgsmacht.

Naast het vergroten van onze slagkracht werken we aan betere bedrijfsvoering. Dat is randvoorwaardelijk voor een slagvaardige krijgsmacht. Defensie werkt aan het oplossen van de onvolkomenheden die de Algemene Rekenkamer heeft geconstateerd. Deze bevindingen nemen wij zeer serieus. We boeken vooruitgang, maar zijn er nog niet. U mag ons daarop blijven aanspreken. In deze Stand van Defensie toont de organisatie de voortgang hiervan over de eerste helft van 2026.

Elke dag telt. We werken samen aan een sterke krijgsmacht om af te schrikken en zo nodig te kunnen vechten, en dat gevecht ook te kunnen winnen. Dit doen we voor de vrijheid en veiligheid van u, van Nederland en van onze bondgenoten en partners. Alleen zo kunnen we gezamenlijk beschermen wat ons dierbaar is.

Samen voorwaarts!

Minister van Defensie
Dilan Yeşilgöz-Zegerius

Staatssecretaris van Defensie
Derk Boswijk

Samenvatting Stand van Defensie

Personeel

Opleiding, gemotiveerd en voldoende personeel is essentieel voor gevechtskracht

Vulling beroepsmilitairen (kwantitatieve gereedheid)	**78,9%**	+0,6% t.o.v. 1 januari 2026
Vulling burgerpersoneel (kwantitatieve gereedheid)	**101,0%**	+2,9% t.o.v. 1 januari 2026
Kwalificatiegraad (kwantitatieve gereedheid)	**67,0%**	+2,0% t.o.v. 1 januari 2026

Vacatures beroepsmilitairen
10.166

Stijgende lijn
Instroom nieuwe beroepsmilitairen stijgt. Na afronding opleiding startbekwaam en inzetbaar.

Diversiteit en inclusie – aandeel vrouwen bij Defensie

2023	2024	2025	t/m mei 2026	Doel 2030
18,2%	**19,0%**	**19,8%**	**20,1%**	**30%**

Materieel

Van de 22 A-(wapen)systemen voldoen 9 systemen aan de norm.
Om de materiële gereedheid te verbeteren vergroten we (schaalbare) onderhoudscapaciteit en door verdere intensivering samenwerking met -of uitbesteding aan industriële partners. Ook focussen we ons op verhoging van de voorraad reservedelen die steeds moeilijker of op termijn niet meer te verkrijgen zijn.
Daarnaast verhogen we stapsgewijs de inzetvoorraden munitie, geneeskundige goederen, brandstof, reservedelen, voeding en uitrusting. Dit is noodzakelijk voor de eigen en bondgenootschappelijke verdediging.

Investeren in:

- Nieuwe en geavanceerde wapensystemen
- Onderhoudscapaciteit en schaalbaarheid
- Beschikbaarheid reservedelen en voorraden
- Samenwerking met industrie en bondgenoten

Percentage inkoop in Nederland en Europa* (t/m mei 2026)

79,1%	64,3%	59,0%	Streefpercentage 50%
Totale inkoop Defensie	Inkoop voor militaire gereedheid en gevechtskracht	Correctie voor herkomst moederbedrijven	Nederland en Europa

* Onder 'Europees' wordt geschaard: EU-landen, EEA-EFTA landen, OEK, VK.

Gereedstellen

Defensie dient te beschikken over eenheden die over de noodzakelijke vaardigheden beschikken om de generieke en specifieke opdrachten/commitments uit te kunnen voeren.

Personeel
Voldoende mensen met de juiste functies en kwalificaties

Materieel
Materieel beschikbaar en geschikt voor de opdracht

Geoefendheid
Eenheid trainen en oefenen volgens (NAVO-)normen en certificeringseisen.

De eenheden hebben in de eerste helft van 2026 uitvoering gegeven aan de geplande gereedstellings- en bestendigingsactiviteiten.

najaar 2026

Rapportageperiode 1 januari t/m 1 juni 2026

Inzetten

Defensie heeft drie hoofdtaken:

- Beschermen van het Koninkrijk en bondgenootschappelijk grondgebied
- Bevorderen van de internationale rechtsorde en stabiliteit
- Ondersteuning van nationale civiele autoriteiten

Nederland blijft steun leveren aan de Oekraïense strijdkrachten. Daarbij is de focus gericht op instandhouding en voortzettingsvermogen van reeds geleverd materieel en via inhoudelijke focusgebieden. Naast het leveren van materieel, traint Nederland ook Oekraïense militairen. Dit gebeurt zowel door trainingen georganiseerd door het Ministerie van Defensie als via internationale operaties zoals *Interflex* en *Intercharge*. Hiermee levert Nederland een capaciteit in plaats van alleen een systeem.

Ondersteunen

Goed voorbereid en klaar voor inzet
Om te transformeren naar een meer toekomstbestendige krijgsmacht investeert Defensie in haar mensen, het materieel en de faciliteiten.

Personeel centraal
Met een regionale aanpak werkt Defensie aan het aantrekken van lokaal personeel dat de mogelijkheid krijgt langer op dezelfde plek te werken. Hierdoor verminderen verplaatsingen en overnachtingen en is er meer stabiliteit in het privéleven van het personeel.

Verduurzaming vastgoed
De totale CO2-uitstoot is echter drastisch gereduceerd door de overstap op groene stroom. Hiermee is ten aanzien van het vastgoed de hoogste reductie van de totale CO2-uitstoot ten opzichte van 1990 gerealiseerd (81%).

Vastgoed financieel in balans
Defensie streeft naar een vastgoedportefeuille die financieel in balans is. Dat betekent dat er voldoende financiële dekking is voor de uitvoering van het concentreren, verduurzamen en vernieuwen van het vastgoed. Daarnaast werkt Defensie aan een nieuw Strategisch Vastgoedplan.

Ruimte voor Defensie
Met het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie heeft het kabinet de definitieve locaties aangewezen voor de ruimtebehoeftes van Defensie. Voor negen defensiebehoeften van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie is eind vorig jaar nog geen definitieve locatie aangewezen omdat nog aanvullend onderzoek uitgevoerd moest worden en aansluitend de mogelijkheid voor inspraak van het kabinet.

Digitale transformatie

De digitale transformatie is een belangrijke voorwaarde voor Defensie om sneller, slimmer en effectiever op te treden dan tegenstanders in het informatiedomein.

Algemene voortgang digitale transformatie

- Hogere digitale leverbetrouwbaarheid door minder verstoringen: **85%** minder grote verstoringen
- Meer ondersteuning: met circa **75%** toegenomen ten opzichte van 2024
- Meer IT aanvragen: van **65.000** in 2025 naar **71.000** medio 2026
- AI-toepassingen in ontwikkeling: **vijf** nieuwe AI-toepassingen

√ Digitale transformatie versterkt alle missies en processen en maakt Defensie toekomstbestendig.

Inleiding

De Stand van Defensie is een geïntegreerd verantwoordingsdocument dat sinds begin 2023 twee keer per jaar (met Verantwoordingsdag en Prinsjesdag) naar de Kamer wordt gestuurd[1]. Dit rapport is ontstaan door bestaande reguliere en periodieke rapportages te integreren.

De informatie in deze Stand van Defensie overziet de eerste helft van 2026. De kwantitatieve informatie in deze rapportage heeft een standdatum van 1 juni 2026.

1 a. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/toezeggingen/detail?id=TZ202209-104&did=TZ202209-104
b. Kamerbrief 'Rapporteren voortgang bouwen aan een toekomstbestendige krijgsmacht' d.d. 15/11

Uitgangspunten

Defensie rapporteert in de Stand van Defensie over de opgedragen taken. We bieden hierbij een set van gegevens aan die naast kwalitatieve teksten ook bestaat uit kritieke prestatie-indicatoren (KPI's) en kengetallen. Het oogmerk is om de voortgang van Defensie op verschillende onderwerpen in samenhang inzichtelijk te maken.

We zijn transparant waar het kan en vertrouwelijk waar dat moet. De Stand van Defensie geeft namelijk niet alleen de Staten-Generaal inzicht hoe vergevorderd Defensie is met de voortgang op haar doelstellingen, maar ook onze tegenstanders. Als Defensie hebben we niets te verbergen, maar we hebben wel iets te beschermen.

De Stand van Defensie bestaat uit een openbaar deel en een departementaal vertrouwelijke bijlage. Vanwege de strategische en vertrouwelijke aard van de inhoud wordt in de departementaal vertrouwelijke bijlage meer gedetailleerde informatie gegeven over de gereedheid van de krijgsmacht.

Rapportage in ontwikkeling

In de Stand van Defensie is een balans gevonden tussen het aanpassen op actuele ontwikkelingen en het behouden van continuïteit, zodat de Tweede Kamer op een consistente wijze geïnformeerd wordt over Defensie.

Wanneer Defensie in de toekomst van mening is dat eerder openbaar gerapporteerde informatie opgenomen moet worden in de departementaal vertrouwelijke bijlage van de Stand van Defensie, wordt de Kamer hierover in deze paragraaf geïnformeerd. Deze overweging is onderdeel van een bredere transitie waarin Defensie, in samenspraak met de Kamer en andere departementen, de juiste balans tussen transparantie en vertrouwelijkheid wil vinden. Deze overweging gaat gelden voor alle toekomstige rapportages die Defensie met de Kamer deelt, maar betreft ook hoe andere departementen over Defensie rapporteren.

In deze Stand van Defensie zijn de volgende punten gewijzigd:

- De managementsamenvatting is als *infographic* opgenomen in de Stand van Defensie.
- In paragraaf 1.2 Europese en internationale samenwerking is invulling gegeven aan de indicator Defensie aankopen gezamenlijk met Europese partners als onderdeel van de Motie Piri[2].
- In paragraaf 2.1 Personeelsbestand zijn de plancijfers voor de komende jaren toegevoegd (2027 tot en met 2029) De plancijfers zijn van de vertrouwelijke bijlage naar het openbare deel verplaatst. Dit is in lijn met de Defensienota 2026.
- In paragraaf 3.1 Staat van het materieel verantwoordt Defensie de materiële gereedheid aan de hand van het aantal systemen afgezet tegen de norm.
- In paragraaf 3.3 Industriebeleid en samenwerking is invulling gegeven aan de indicator percentage inkoop in Nederland en Europa als onderdeel van de hierboven genoemde Motie Piri. Daarnaast is in paragraaf 3.3 stilgestaan bij de toezegging van de staatssecretaris over het inzichtelijk maken van het aandeel van co- en licentieproductie.[3]
- In paragraaf 5.2 Inzet voor hoofdtaak 2, burgerslachtoffers is de groeiparagraaf opgenomen waarin Defensie in gaat op Motie Belhirch en Piri[4]. Defensie zal de Kamer hierover vóór het einde van 2026 informeren. Tevens wordt de Kamer in 2027 middels de Stand van Defensie geïnformeerd over de voortgang van de opvolging van de aanbevelingen van de commissie Sorgdrager en de commissie Brouwer[5].
- In paragraaf 6.3 Duurzaamheid is in de najaar versie eenmalig invulling gegeven aan de motie Bolhuis over de productie van e-SAF (Synthetische Sustainable Aviation Fuel) in Nederland[6]. Daarnaast is de nieuwe indicator natuurbeheer opgenomen om inzicht te geven in de voortgang van de ambities van Defensie op het gebied van natuurbehoud en versterking en -herstel op defensieterreinen.
- In paragraaf 7.1 is ook in de najaar versie een verkorte verantwoording opgenomen over de digitale transformatie.

Leeswijzer

Een algemeen beeld is geschetst in het voorwoord en de samenvatting. Daarop volgen de hoofdstukken conform de structuur van de waardeketen van Defensie met daarin meer detailinformatie. Waar beschikbaar en passend wordt de rapportage ondersteund door indicatoren, kengetallen en een kwalitatieve toelichting. Waar relevant wordt een onderwerp afgesloten met een 'groeiparagraaf', daarin geven we aan hoe de rapportage op dit onderwerp verder wordt ontwikkeld.

2 Motie Piri c.s. 36800-X-32 (Halfjaarlijks rapporteren aan de Kamer over de realisatie van de doelen voor gezamenlijke en Europese inkoop) uit het Begrotingsdebat 2026.
3 Mondelinge toezegging in (voortgezet) Commissiedebat Materieel op 10 juni 2026, plenaire behandeling defensiebegroting 2026 in Eerste Kamer op 29 juni 2026.
4 Motie 27 925, nr. 1029 bestrijding internationaal terrorisme over een integraal kader op het terrein van burgerslachtoffers opstellen.
5 Motie 27 925, nr. 1030 over de Kamer structureel informeren over de opvolging van de conclusies en aanbevelingen van de commissie-Sorgdrager en de commissie-Brouwer.
6 Motie van het lid Bolhuis c.s. 27 830, nr. 509 Materieelprojecten.

1 Besturen en commandovoering

In dit hoofdstuk rapporteert Defensie hoe het verbonden is met de Nederlandse samenleving. Omdat Defensie groeit, neemt die verbondenheid alleen maar toe. Daarnaast gaan we in op Europese en internationale samenwerking (hoe we samenwerken met andere landen) en op kennis en innovatie (hoe we nieuwe ideeën en technieken gebruiken). Deze thema's zijn belangrijk voor een sterke en slimme krijgsmacht.

In de Stand van Defensie najaar 2026 rapporteert Defensie in dit hoofdstuk op de doelstelling: Defensie aankopen gezamenlijk met Europese partners als onderdeel van paragraaf 1.2 Europese en internationale samenwerking.

Voor de overige onderwerpen is halverwege het jaar nog niet genoeg nieuwe informatie beschikbaar. De volgende Stand van Defensie, die over heel 2026 zal rapporteren, wordt volgend jaar op Verantwoordingsdag gepresenteerd. In die versie worden alle rapportage-onderwerpen opgenomen.

1.2 Europese en internationale samenwerking

Doelstelling

De Europese NAVO-landen moeten voor hun veiligheid een grotere rol vervullen in de afschrikking en verdediging van Europa binnen de NAVO. Daarom is er vraag naar meer, betere en slimmere Europese en internationale samenwerking. Bijvoorbeeld door het versterken van de Europese defensie-industrie en het gezamenlijk aanschaffen van defensiematerieel. Defensie geeft uitvoering aan het streven uit het Coalitieakkoord om (minstens) 40% van de defensieaankopen samen met Europese partners te doen.

Defensieaankopen gezamenlijk met Europese partners[7]

Percentage Defensieaankopen gezamenlijk met Europese partners	Defensieaankopen gezamenlijk met Europese partners, onder Europese leiding	Norm
39,0%	15,3%	40%
Onder materieelaanschaf met Europese partners worden alle trajecten verstaan waarin Defensie samenwerkt met ten minste één Europese partner in het kader van vraagbundeling en (de voorbereiding van) verwerving, gebruik van elkaars contracten, productie, beheer en instandhouding, doorontwikkeling en eventueel export van materieel naar derde landen.[8]	Dit betreft een verdiepingsslag binnen dezelfde categorie. Defensie kijkt bij dit percentage enkel naar gezamenlijke materieeltrajecten die onder Europese leiding staan.	
Voorbeelden: Verbetering bewapening APACHE (AH-64E), F-35, *Knifefish*, Inkoop Missiles via NSPO	*Voorbeelden:* *Knifefish*, Inkoop Missiles via NSPO	

In bovenstaande tabel zijn de uitkomsten van nieuwe rekenmethode voor Europese samenwerking weergegeven. Het betreft de resultaten over de eerste vijf maanden van 2026. Defensie beschouwt deze resultaten als nulmeting. Defensie haalt het gewenste streefpercentage van 40% samenwerking met Europese partners nog niet.

7 Deze KPI wordt gemeten in euro's. Gelet op de financiële omvang van defensieaankopen, is deze KPI gevoelig voor schommelingen. Trends kunnen daarom vooral over langere perioden worden waargenomen.
8 Deze definitie maakt geen onderscheid wat betreft de specifieke locatie van de productie. Defensie beschikt niet over betrouwbare informatie op dit punt.

Toelichting

Het percentage uit het Coalitieakkoord voor gezamenlijke defensieaankopen met Europese partners komt overeen met het betreffende percentage uit de Europese Defensie Industrie Strategie. Het ligt voor de hand om in plaats van de *Permanent Structured Co-Operation* (PESCO) norm van 35% (2007) voortaan het streefpercentage van 40% uit de Europese Defensie Industrie Strategie als norm te hanteren[9].

Defensie heeft dit streefpercentage vertaald naar een concrete en navolgbare kritieke prestatie indicator die inzicht geeft in de voortgang van Defensie op deze ambitie. Dit wordt berekend in twee stappen:

1. het percentage gegunde waarde in materieeltrajecten met Europese partners op het totaal van gegunde waarde van militaire materieelaanschaf voor de Nederlandse krijgsmacht. Het gaat hier nadrukkelijk om materieel en IT voor de militaire gevechtskracht en gereedheid, boven de 25 miljoen euro;
2. dit percentage wordt verder uitgesplitst door de gezamenlijke aanschaf met Europese partners, waarbij Europese landen de leiding hebben in het materieeltraject.

Onder materieelaanschaf met Europese partners worden alle trajecten verstaan waarin Defensie samenwerkt met ten minste één Europese partner in het kader van vraagbundeling en (de voorbereiding van) verwerving, gebruik van elkaars contracten, productie, beheer en instandhouding, doorontwikkeling en eventueel export van materieel naar derde landen.

In bovenstaande tabel zijn de uitkomsten van nieuwe rekenmethode voor Europese samenwerking weergegeven. Het betreft de resultaten over de eerste vijf maanden van 2026. Defensie beschouwt deze resultaten als nulmeting. Defensie haalt het gewenste streefpercentage van 40% samenwerking met Europese partners nog niet.

Groeiparagraaf

Met de verantwoording op de indicator defensieaankopen gezamenlijk met Europese partners wordt invulling gegeven aan de Motie Piri[10] welke betrekking heeft op de 40% Europese aanschaf. In paragraaf 3.3 Industriebeleid en samenwerking wordt invulling geven aan de 50% gezamenlijke aanschaf.

9 EDIS Joint Communication, 3 maart 2024: 'To date, Member States have not been able to meet the benchmark they agreed first in 2007, of spending 35%, of their total equipment budget in European col-laborative equipment procurement. To shift towards a sustained, long-term demand signal to the EDTIB, it is proposed to Member States, to achieve the goal of procuring at least 40% of defence equipment in a collaborative manner by 2030.'

10 Motie 36800-X-32 halfjaarlijks rapporteren aan de Kamer over de realisatie van de doelen voor gezamenlijke en Europese inkoop.

2 Vervullen personele behoefte

Defensie moet genoeg mensen hebben om de taken uit de Grondwet uit te voeren. Daarom wil Defensie:
- mensen houden die er al werken (behouden),
- nieuwe mensen aantrekken (binden),
- iedereen motiveren om bij Defensie te blijven (inspireren).

In dit hoofdstuk wordt uitgelegd hoe Defensie de vraag naar personeel invult. De volgende punten komen aan bod:
- Personeelsbestand – hoeveel mensen er werken.
- Instroom en uitstroom – hoeveel nieuwe mensen komen en hoeveel mensen vertrekken.
- Dienmodel – welke alternatieve instroomsporen Defensie toepast.
- Personele gereedheid – of er genoeg personeel beschikbaar is om de opgedragen taken uit te kunnen voeren.
- Diversiteit en inclusie – hoe Defensie iedereen een gelijke kans geeft, ongeacht achtergrond.

De paragraaf 2.6 werkbeleving staat niet in deze Stand van Defensie. De onderzoeken naar werkbeleving worden elk jaar gedaan en de nieuwste resultaten zijn al opgenomen in de versie van het voorjaar van 2026. De volgende Stand van Defensie, die over heel 2026 rapporteert, wordt volgend jaar op Verantwoordingsdag gepresenteerd. In die versie wordt dit rapportage-onderwerp weer meegenomen.

2.1 Personeelsbestand

Doelstelling

Defensie bouwt aan een volledig gevuld en schaalbaar personeelsbestand dat nodig is voor de uitvoering van de grondwettelijke hoofdtaken. Dit vraagt om een historisch omvangrijke personele uitbreiding. Uiterlijk in 2030 moet Defensie beschikken over een personeelsbestand dat toereikend is voor de uitvoering van de grondwettelijke hoofdtaken en verdere opschaling in geval van crisis of conflict.

Het zwaartepunt van de groei ligt bij beroepsmilitairen en reservisten. Deze categorieën zijn bepalend voor het operationeel vermogen en het opschalingsvermogen van de krijgsmacht. Het burgerpersoneel levert een essentiële ondersteunende bijdrage en blijft in omvang stabiel. De realisatie van deze doelstelling is randvoorwaardelijk voor het functioneren van de vredes- en oorlogsorganisatie, waarvan de structuur in 2027 gereed moet zijn.

Personele samenstelling Defensie in VTE'n

	2022	2023	2024	2025	t/m mei 2026	Doel 2026	Doel 2027	Doel 2028	Doel 2029	Doel 2030
Beroepsmilitairen	41.290	41.651	42.975	44.825	46.371 (+1.546)	49.095	51.915	54.318	55.656	57.000
Reservisten	6.540	7.081	7.764	9.281	9.526 (+245)	10.225	12.470	15.335	18.445	20.000
Burgers	19.570	21.258	23.594	25.843	26.942 (+1.099)	25.714	25.527	25.497	25.330	25.000
Defensie	67.400	69.990	74.333	79.949	82.839 (+2.890)	85.034	89.912	95.150	99.431	102.000

Toelichting

Ten opzichte van 1 januari 2026 is het personeelsbestand gegroeid met 2.890 VTE'n. Deze groei is tot stand gekomen doordat het bestand met beroepsmilitairen met 3,4% is gegroeid. Daarnaast groeide het reservistenbestand met 2,6% en het burgerpersoneelbestand groeide met 4,2%. Hiermee zet de positieve ontwikkeling van de afgelopen jaren door.

Toelichting Militair personeel
De groei van het bestand beroepsmilitairen bedraagt 1.546 VTE'n. Hiermee zet de positieve ontwikkeling van de afgelopen jaren door. Om de personele ambities richting 2030 te realiseren blijft Defensie investeren in instroom, behoud en opleidingscapaciteit.

Voldoende reservisten zijn randvoorwaardelijk voor een goed functionerende oorlogsorganisatie met voldoende opschalingscapaciteit. Het reservistenbestand is in de eerste vijf maanden van 2026 gegroeid, maar de groei is minder dan in dezelfde periode van 2025, mede doordat dienjaarmilitairen sinds 2026 niet langer als reservist maar als tijdelijk beroepsmilitair worden aangesteld. Reservisten blijven essentieel voor het realiseren van het mobilisabel vermogen en de verdere ontwikkeling van de schaalbare krijgsmacht.

Voor burgerfuncties bij Defensie blijft de belangstelling groot. Het burgerbestand ligt boven de planlijn voor 2026 en kent een hoge vullingsgraad. Dit betekent niet dat alle burgerfuncties zijn vervuld. Ondanks de hoge vullingsgraad zijn er nog vacatures, met name in schaarse specialismen en specifieke organisatieonderdelen, terwijl op andere plaatsen sprake is van overbezetting. De inspanningen richten zich daarom vooral op behoud, gerichte werving van schaarse expertise en een passende vervulling van (specialistische) vacatures.

Defensie is voornemens om met de Wet op de Defensiegereedheid voorzieningen uit te werken om de Defensie-enquête breder in te zetten en indien noodzakelijk ook buiten de doelgroep van potentiële dienstplichtigen toe te passen. Tevens worden de juridische randvoorwaarden uitgewerkt om de opkomstplicht mogelijk te maken indien de veiligheidssituatie of personele behoefte daarom vraagt. Uitgangspunt blijft een vrijwillig model.

Externe inhuur

Externe inhuur (€ x 1000)[11]	2025	t/m mei 2026
1. Interim-management	10.189	5.123
2. Organisatie- en formatieadvies	3.446	2.144
3. Beleidsadvies	3.729	5.177
4. Communicatieadvisering	2.316	1.777
Beleidsgevoelig	**19.680**	**14.222**
5. Juridisch advies	363	148
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	343.960	196.166
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	487	425
(Beleids)ondersteunend	**344.810**	**196.739**
8. Uitzendkrachten (formatie en piek)	141.775	95.442
Ondersteuning bedrijfsvoering	**141.775**	**95.442**

Toelichting

Per 1 juni 2026 maakt Defensie gebruik van 7.650 externe inhuurkrachten. Ten opzichte van 1 januari 2026 is dit aantal gegroeid met 632 medewerkers (9,0%). De toename van externe inhuur weerspiegelt de spanning tussen de snelle groei van de organisatie en onvoldoende instroom van personeel op vaste functies. Externe inhuur blijft noodzakelijk om tijdelijk te voorzien in schaarse expertise, piekbelasting op te vangen en capaciteit beschikbaar te houden tijdens de verdere opbouw van de organisatie.

11 Defensie rapporteert halfjaarlijks over externe inhuur conform Motie 6 Nummer 36 740 x Jaarverslag en Slotwet Ministerie van Defensie, van het lid Nordkamp, 11-06-2025.

2.2 Instroom en uitstroom van personeel

Doelstelling

Het plancijfer bij beroepsmilitairen voor 2026 is 7.849 VTE'n voor de instroom en 4.111 VTE'n voor de verwachte uitstroom. Bij burgers betreft dit een planmatige instroom van 1.600 VTE'n en een verwachte uitstroom van 1.706 VTE'n.

Beroepsmilitairen

	2021	2022	2023	2024	2025	t/m mei 2026
Realisatie instroom	3.941	3.404	3.800	4.326	5.138	2.856
Plancijfer instroom	5.276	4.417	5.348	6.217	6.969	7.849
% realisatie	74,7%	77,1%	71,1%	69,6%	73,7%	36,4%

	2021	2022	2023	2024	2025	t/m mei 2026
Realisatie uitstroom	3.271	3.681	3.402	3.089	3.209	1.468
Plancijfer uitstroom	3.016	3.471	3.955	3.538	3.363	4.111
% realisatie	108,5%	106,1%	86,0%	87,3%	95,4%	35,7%

Toelichting

In de eerste vijf maanden van 2026 zijn 770 VTE'n meer beroepsmilitairen ingestroomd dan in dezelfde periode van 2025. De uitstroom van beroepsmilitairen ligt in de eerste vijf maanden van 2026 hoger dan in dezelfde periode van 2025. De uitstroom bestaat uit reguliere en irreguliere uitstroom. Om de irreguliere uitstroom terug te dringen richt Defensie zich met name op het verminderen van ontslag op eigen verzoek. Per 1 juni 2026 stroomde 3,0% van de populatie beroepsmilitairen op eigen verzoek uit.

Om de instroom van beroepsmilitairen verder te verhogen, neemt Defensie maatregelen in de gehele instroomketen. De belangrijkste maatregelen zijn:

- Modernisering van de aanstellingskeuring. De keuring wordt meer taak- en contextgericht ingericht en beter afgestemd op de fysieke en medische eisen van verschillende functies en operationele commando's. Hierdoor wordt beter onderscheid gemaakt tussen functies binnen bijvoorbeeld de marine, luchtmacht, landmacht en marechaussee, zonder concessies te doen aan inzetbaarheid en veiligheid. Zo is kleurenzien voor een groot deel van de functies binnen de luchtmacht niet langer vereist. Ook wordt voor kandidaten met voedselintolerantie of medicatieafhankelijkheid per individu beoordeeld of inzet binnen het betreffende operationele commando verantwoord mogelijk is.
- Vergroting van de capaciteit in de selectie- en keuringsketen. De invoering van het Specifiek Psychologisch Onderzoek maakt het mogelijk kandidaten gerichter en efficiënter te beoordelen. Hierdoor kunnen meer kandidaten in dezelfde tijd worden beoordeeld, terwijl de kwaliteit van de selectie behouden blijft. Daarnaast wordt de capaciteit ondersteund door verdere digitalisering van processen en een efficiëntere inrichting van de keten.

- Verbetering van de samenwerking binnen de instroomketen. Door een nauwere afstemming tussen werving, selectie, veiligheidsonderzoeken en opleidingen worden doorlooptijden beter beheerst en wordt uitval van kandidaten tijdens het instroomproces beperkt.

Met deze maatregelen werkt Defensie aan een verdere verhoging van de instroom van beroepsmilitairen en aan een toekomstbestendige personeelsketen die de groei van de krijgsmacht kan ondersteunen.

Reservisten

	2021	2022	2023	2024	2025	t/m mei 2026
Realisatie instroom	1.077	815	1.386	1.808	2.946	977
Realisatie uitstroom	-	-	-	-	-	3.250
% realisatie						30,1%

	2021	2022	2023	2024	2025	t/m mei 2026
Realisatie uitstroom	809	837	915	1.082	1.496	711
Plancijfer uitstroom	-	-	-	-	-	1.800
% realisatie						39,5%

Toelichting

De instroom van reservisten ligt in de eerste vijf maanden van 2026 7,7% lager dan in dezelfde periode van 2025. Tegelijkertijd ligt de uitstroom hoger dan in de eerste vijf maanden van 2025.

Ondanks de lagere instroom groeit het reservistenbestand in 2026 nog steeds. Deze groei wordt mede gerealiseerd door de Nationale Weerbaarheidstraining, waarvan deelnemers momenteel als reservist worden aangesteld. De groei van het reservistenbestand blijft echter achter bij die van 2025 en bij de ambitie om in 2030 te beschikken over ten minste 20.000 reservisten. Een belangrijke verklaring hiervoor is dat dienjaarmilitairen sinds 1 januari 2026 niet langer als reservist maar als tijdelijk beroepsmilitair worden aangesteld. Hierdoor valt een instroomspoor weg dat in voorgaande jaren substantieel bijdroeg aan de groei van het reservistenbestand.

Defensie zet daarom in op aanvullende instroom van reservisten via de Nationale Weerbaarheidstraining, een landelijke wervende enquête voor jongeren, het benaderen van oud-beroepsmilitairen en gerichte werving van civiele deskundigen. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan de verdere inrichting van de vredes- en oorlogsorganisatie, zodat de behoefte aan reservisten beter inzichtelijk wordt en gerichter kan worden geworven en geplaatst.

Vervullen personele behoefte

Defensie moderniseert de arbeidsvoorwaarden, rechtspositie en bedrijfsvoering voor reservisten en maakt afspraken met civiele werkgevers over de inzet van personeel als reservist. Daarmee worden belangrijke oorzaken van de irreguliere uitstroom aangepakt. Reservisten worden bovendien structureel ingedeeld in de oorlogsorganisatie en opgeleid en getraind voor hun rol binnen de schaalbare krijgsmacht. Hiermee versterkt Defensie zowel het behoud als de inzetbaarheid van reservisten.

Burgerpersoneel

	2021	2022	2023	2024	2025	t/m mei 2026
Realisatie instroom	1.827	1.974	3.137	3.881	3.877	1.867
Plancijfer instroom	910	961	2.128	1.636	2.800	1.600
% realisatie	200,8%	205,4%	147,4%	237,2%	138,4%	116,7%

	2021	2022	2023	2024	2025	t/m mei 2026
Realisatie uitstroom	1.499	1.512	1.613	1.512	1.715	792
Plancijfer uitstroom	971	836	1.086	1.567	1.755	1.706
% realisatie	154,4%	180,9%	148,6%	96,5%	97,7%	46,4%

Toelichting

De instroom van burgerpersoneel is ten opzichte van dezelfde periode in 2025 met 20,0% gestegen. Per 1 juni 2026 is de geplande instroom voor heel 2026 al ruimschoots behaald.

De hoge realisatie van het burgerbestand wordt mede verklaard door het gericht inzetten van burgerpersoneel voor de vulling van arbeidsplaatsen waar dit doelmatig en passend is, waaronder functies die voorheen door beroepsmilitairen werden vervuld.
Daarnaast zijn nieuwe arbeidsplaatsen ontstaan als gevolg van de structurele uitbreiding van het defensiebudget. Burgerpersoneel levert hiermee een belangrijke bijdrage aan de flexibiliteit en continuïteit van de organisatie.

De aandacht richt zich daarom steeds meer op het behoud van schaars personeel, gerichte vervulling van specialistische functies en de verdere groei van beroepsmilitairen en reservisten ten behoeve van de schaalbare krijgsmacht. De huidige omvang van het burgerbestand biedt ruimte om de verdere groei van de organisatie te ondersteunen.

Gekeken naar de uitstroom van burgerpersoneel is deze in 2026 (t/m mei) nagenoeg gelijk.

2.3 Dienmodel

Doelstelling

Het Dienmodel Defensie is het geheel aan in- en doorstroomsporen voor militair en burgerpersoneel bij Defensie. Dit model moet ervoor zorgen dat we de beoogde groei ook kunnen realiseren. Het uitgangspunt is dat we zo lang als mogelijk in een vrijwillig model blijven. We moeten ons echter op verschillende scenario's voorbereiden. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat de veiligheidssituatie verder verslechtert en Defensie sneller moet groeien dan nu voorzien is. Om die reden ontwikkelt Defensie een Dienmodel dat kan meebewegen met de dreiging. Dat betekent in staat zijn om (snel) op te schalen in aanloop naar een conflictsituatie en weer kunnen afschalen na een conflict. Daarom zijn we bezig met de doorontwikkeling van het Dienmodel, waarbij we enerzijds de verschillende instroomsporen schaalbaar maken en anderzijds de verplichte elementen uitwerken. Hoewel we er naar streven om zo lang mogelijk in een vrijwillig model te blijven, valt het niet uit te sluiten dat verdergaande maatregelen, zoals een verplichte enquête of (een vorm van) opkomstplicht, in de toekomst noodzakelijk zijn.

De maatregelen die de meeste impact hebben op de instroom zijn de volgende:

Nationale Weerbaarheidstraining
Als nieuw instroomspoor ontwikkelde Defensie afgelopen jaar de Nationale Weerbaarheidstraining. Voor het bemensen van de mobilisabele eenheden heeft Defensie grote aantallen reservisten nodig. Dit nieuwe instroomspoor dient ervoor om bij te dragen aan het opbouwen van een groter reservistenbestand om de schaalbare oorlogsorganisatie mee te vullen. We maken deelname aan het programma zo flexibel mogelijk, zodat het zo goed mogelijk aansluit op iemands levensfase; zo kan de opleiding bijvoorbeeld tussen een studie of baan worden ingepast. Ook bieden we de Nationale Weerbaarheidstraining aan als militaire minor of als keuzedeel bij opleidingen in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs.

Dienjaar Defensie
Het programma Dienjaar Defensie loopt inmiddels twee jaar en blijft succesvol. Het Dienjaar is met name bedoeld om jongeren (18-27 jaar) laagdrempelig kennis te laten maken met Defensie na de middelbare school, als tussenjaar of na afstuderen. Voor mensen met minstens drie jaar werkervaring bestaat het specialistisch dienjaar (18-54 jaar), een gepersonaliseerd programma waarbij deelnemers hun specifieke kennis en kunde kunnen toepassen in de militaire omgeving.

Defensity College en Maatschappelijke Diensttijd Missie
Zowel Defensity College (voor hbo- en wo-studenten) als Maatschappelijke Diensttijd zijn bedoeld om jongeren in contact te brengen met het werk, de organisatie en de maatschappelijke rol van Defensie. In beide programma's leveren jongeren een bijdrage aan thema's als veiligheid en weerbaarheid. Door te investeren in een duurzame relatie met jongeren, versterkt Defensie de sociale cohesie en weerbaarheid van de samenleving.

Vervullen personele behoefte

Defensie enquête
De Defensie-enquête is een instrument dat kan worden ingezet om de beoogde groei te versnellen en om dus sneller op te kunnen schalen. De enquête, vrijwillig of verplicht, maakt het voor Defensie mogelijk om een Dienmodel te bouwen met een (gradueel) meer verplichtend karakter tussen vredestijd en oorlogstijd. Uiteraard streven we ernaar zo lang mogelijk in een vrijwillig model te blijven. We zijn in april weer gestart met het versturen van de vrijwillig in te vullen enquête naar alle jongeren die dit jaar 17 worden. In verschillende batches ontvangen zij de Defensie-enquête gevoegd met een QR-code bij de Dienstplichtbrief.

Verplichtende elementen
Tegelijkertijd werken we uit hoe we de selectieve opkomstplicht (de gradueel verplichtende stappen binnen het Dienmodel) kunnen vormgeven. Dit model inclusief een achterliggend mechanisme dat handvatten geeft wanneer moet worden op- of afgeschaald, wordt op dit moment verder uitgewerkt. Nadere toelichting is opgenomen in de Kamerbrief 'Inrichting selectieve opkomstplicht'[12].

Om het mogelijk te maken om op te kunnen schalen, is het noodzakelijk te beschikken over de juiste wettelijke grondslagen. Dergelijke wetswijzigingstrajecten kennen een lange doorlooptijd waardoor het noodzakelijk is daar zo snel mogelijk mee te beginnen. Via de Wet op de Defensiegereedheid werkt Defensie aan het creëren van een wettelijke grondslag om alle jongeren van 17 t/m 27 een brief te mogen sturen met een vrijwillige enquête. Daarnaast zal het via een aanpassing van de Kaderwet Dienstplicht mogelijk worden gemaakt om de enquête desgewenst te verplichten. Ook de andere verplichtende elementen zullen in die wet een grondslag vinden.

Realisatie dienmodel

	2024	2025	t/m mei 2026	Doel 2026	Doel 2030
Dienjaar (instroom)	521	1.097	470	1.500	1.500
Nationale Weerbaarheidstraining (instroom)	0	120	216	1.000	3.500
***Defensity college* (bezetting)**	407	450[13]	459	450	450

12 Kamerbrief 'Inrichting selectieve opkomstplicht' d.d. 11/09/2026
13 Dit getal betreft een correctie op de vorige Stand van Defensie. Daarin is abusievelijk het instroomcijfer voor het Dienjaar benoemd en niet de totale bezetting.

Toelichting

Defensie slaagt erin meer deelnemers aan het Dienjaar voor de organisatie te behouden dan verwacht. Van de 2.172 deelnemers die sinds de start van het Dienjaar in 2023 zijn aangesteld, is 57% behouden gebleven voor Defensie. Het merendeel is werkzaam als beroepsmilitair. Dit bevestigt dat het Dienjaar een effectief instrument is om nieuwe doelgroepen te bereiken en duurzaam aan Defensie te binden. Het Dienjaar levert daarmee een groeiende bijdrage aan de personele gereedheid en de toekomstige vulling van de krijgsmacht.

Om zoveel mogelijk belangstellenden een passende plek te bieden, vergroot Defensie stapsgewijs haar opleidingscapaciteit, moderniseert zij het opleidingsaanbod en breidt zij de beschikbare functieruimte uit. De Nationale Weerbaarheidstraining is in 2025 gefaseerd van start gegaan. De verdere opschaling vindt plaats in samenhang met de beschikbare opleidingscapaciteit en de inrichting van de vredes- en oorlogsorganisatie. Binnen de Nationale Weerbaarheidstraining wordt tevens samengewerkt met onderwijsinstellingen, onder meer via militaire minors en mbo-keuzedelen, om jongeren vroegtijdig kennis te laten maken met Defensie en hun betrokkenheid bij de krijgsmacht te vergroten. *Defensity College* levert daarnaast een structurele bijdrage aan het binden en ontwikkelen van talent op hbo- en wo-niveau.

De Defensie Enquête is ingericht als structureel en vrijwillig instrument om jongeren vroegtijdig te bereiken, hun interesse, motivatie en potentieel voor een loopbaan bij Defensie in beeld te brengen en hen gericht te begeleiden naar passende instroom- en ontwikkelroutes. De enquête richt zich op jongeren van 17 tot en met 27 jaar en levert waardevolle inzichten op in het arbeidspotentieel van deze doelgroep. De eerste resultaten bevestigen de waarde van dit instrument voor de lange termijn personele opgave van Defensie. De respons op de in 2025 verzonden enquêtes onder 17-jarigen lag telkens rond de 8%, hetgeen voor deze doelgroep als een goed resultaat wordt beschouwd. Daarnaast heeft de enquête geleid tot substantiële aantallen contactverzoeken en vervolgcontacten met Defensie. Defensie werkt aan de verdere borging en opschaling van dit instrument.

2.4 Personele gereedheid

Personele gereedheid verwijst naar de mate waarin personeel beschikbaar en geschikt is om de opgedragen taken uit te voeren. De personele gereedheid omvat een kwantitatieve component (geplaatst personeel, vulling) en een kwalitatieve component (gekwalificeerd personeel). Personele gereedheid vormt een essentiële randvoorwaarde voor het realiseren van *mission capable* eenheden en het kunnen voldoen aan de nationale en NAVO-verplichtingen, waaronder inzet binnen de *Regional Plans*, *Host Nation Support* en *homeland defence*.

Doelstelling

Opgeleid en gemotiveerd personeel in voldoende aantallen is een belangrijk onderdeel van gevechtskracht. Genoeg personeel maakt het mogelijk om op de gewenste manier op te treden. Voldoende goed opgeleid personeel is een randvoorwaarde om het maximale uit de militaire systemen te halen. De juiste motivatie van het personeel kan van doorslaggevend belang zijn voor succes.

Personele gereedheid

	2021	2022	2023	2024	2025	t/m mei 2026
Kwantitatieve personele gereedheid beroepsmilitairen	79,9%	79,2%	76,4%	77,5%	79,5%	78,9%
Kwantitatieve personele gereedheid burgerpersoneel	105,2%	102,4%	100,1%	99,0%	98,1%	101,0%
Kwalificatiegraad	-	62,0%	60,0%	64,0%	65,0%	67,0%

Toelichting

Ten opzichte van 1 januari 2026 is het vullingspercentage van beroepsmilitairen met 0,6% gedaald naar 78,9%. Deze daling wordt verklaard doordat de militaire formatie sneller groeit dan het personeelsbestand. Tegelijkertijd blijft het aantal beroepsmilitairen toenemen, waardoor Defensie de personele basis van de krijgsmacht verder versterkt.

Momenteel heeft Defensie 10.166 vacatures voor beroepsmilitairen. Bij activering van de krijgsmacht kan een significant deel van de vacatures ingevuld worden door personeel dat nu nog in opleiding is. Instroom van nieuwe beroepsmilitairen vertaalt zich op de middellange termijn in een hoger vullingspercentage en een afname van de tekorten. Na afronding van de initiële opleiding zijn beroepsmilitairen startbekwaam en inzetbaar, wat bijdraagt aan een stijging van de vulling en een afname van de tekorten. Defensie bevordert daarnaast de horizontale instroom ten behoeve van het bestand beroepsmilitairen.

Het kwalitatieve aspect van personele gereedheid meet Defensie via de kwalificatiegraad. Per 1 juni 2026 is deze gestegen naar 67%, waarmee de stijgende lijn richting de norm van 75% wordt voortgezet. Een factor die van invloed is op de huidige opleidingsgraad is de beperkte beschikbaarheid van onderwijsleermiddelen. Door het intensieve leveringsprogramma aan Oekraïne zijn delen van het opleidingsmaterieel nog altijd schaars. Dit heeft gevolgen voor de uitvoerbaarheid van delen van het opleidingsprogramma. Tekorten aan opgeleid en gekwalificeerd technisch, instandhoudings- en IT-personeel hebben daarnaast directe gevolgen voor de materiële en digitale gereedheid van eenheden. Deze schaarstecategorieën blijven een belangrijk aandachtspunt binnen de personele groeidoelstellingen van Defensie.

Om structureel te werken aan een toekomstbestendige opleidingscapaciteit is Defensie in 2024 gestart met het Deltaplan Opleidingen. Dit plan richt zich op het op orde brengen van de bedrijfsvoering en het moderniseren van het onderwijsdomein door bijvoorbeeld modulair te werken en meer samen te werken met externe partijen. Daarnaast wordt er gewerkt aan een structurele oplossing door het Opleidings- en Ontwikkelbeleid.

Aanvullend zet Defensie in op gerichte instroom en behoud van schaars technisch personeel, tijdelijke inzet van inhuur en industriële participatie om de instandhoudingsketen te ontlasten, en structurele versterking van materieellogistieke en IT-organisaties.

Deze maatregelen vergroten de personele en operationele gereedheid van Defensie en ondersteunen de verdere groei naar een volledig gevulde en schaalbare krijgsmacht.

2.5 Diversiteit en inclusie

Doelstelling

Defensie moet gezien het huidige dreigingsbeeld toewerken naar een voortdurend inzetgerede en schaalbare krijgsmacht. Het personeelsbestand van Defensie zal sneller moeten groeien dan het nu doet. Om daar te komen hebben we iedereen nodig. Dit vereist het in de volle breedte enthousiasmeren van de Nederlandse maatschappij om bij Defensie te komen werken en eenmaal aangesteld ook te blijven. Daarom richt Defensie zich nadrukkelijk op specifieke groepen die nu onbedoeld onvoldoende worden bereikt zoals vrouwen, die wellicht het idee hebben dat werken bij Defensie niets voor hen is.

Zoals is opgenomen in de Defensienota 2024 blijft Defensie streven naar een organisatie die in 2030 of eerder voor 30% uit vrouwen bestaat. Voor andere vormen van diversiteit geldt dat Defensie hier actief op inzet, maar dat geen kwantitatieve sturing plaatsvindt. Defensie blijft zich actief inzetten voor andere vormen van diversiteit en het werken aan een inclusieve organisatie, want breed samengestelde teams behalen vaak de beste resultaten bij complexe uitdagingen en in onzekere situaties.

Initiatieven en activiteiten

Defensie zet zich onverminderd in om de instroom en het behoud van alle doelgroepen te vergroten. Dat gaat verder dan een verbreding van de wervingsstrategie. Als we aan de voorkant van het systeem iets veranderen (anders werven) kan dat alleen succesvol zijn als alle stappen die daarachter volgen ook mee veranderen. We willen natuurlijk niet dat mensen die we door de voordeur naar binnen halen meteen weer via de achterdeur uit onze krijgsmacht verdwijnen.

In de eerste vijf maanden van 2026 zijn de volgende ontwikkelingen relevant:

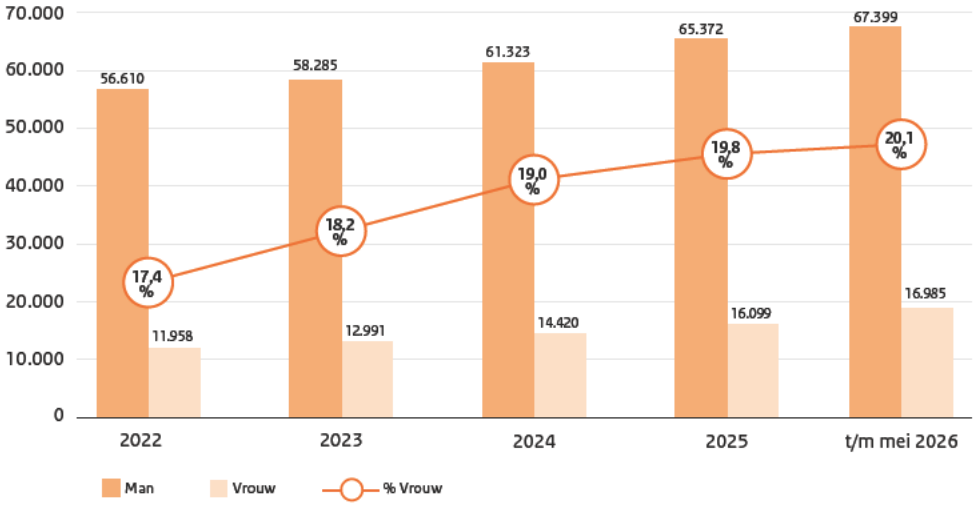
1. Het aandeel vrouwen binnen Defensie blijft toenemen. Zowel het absolute aantal vrouwen als het aandeel vrouwen binnen het totale personeelsbestand groeit sneller dan dat van mannen. Defensie blijft daarom gericht investeren in het aantrekken, ontwikkelen en behouden van vrouwen, met bijzondere aandacht voor militaire functies waar de groei nog achterloopt.
2. Defensie richt de aanstellingskeuring steeds meer functiegericht in. Hierdoor wordt beter aangesloten bij de eisen die verschillende functies daadwerkelijk stellen en kunnen meer geschikte kandidaten instromen zonder concessies te doen aan veiligheid en inzetbaarheid.
3. Het Bureau Neurodiversiteit ondersteunt medewerkers, leidinggevenden en eenheden bij het beter benutten van neurodivers talent binnen Defensie. In 2026 wordt de ondersteuning verder uitgebouwd en breder beschikbaar gesteld binnen de organisatie.
4. Defensie monitort de ontwikkeling van instroom, doorstroom en behoud van verschillende doelgroepen nadrukkelijker onder andere door onderzoek gericht op diversiteit en inclusie en metingen om de culturele diversiteit (herkomstland) van het Defensiepersoneel in kaart te brengen. Deze maatregelen dragen bij aan het beter benutten van het beschikbare arbeidspotentieel zowel intern als extern.

Streefcijfer vrouwen

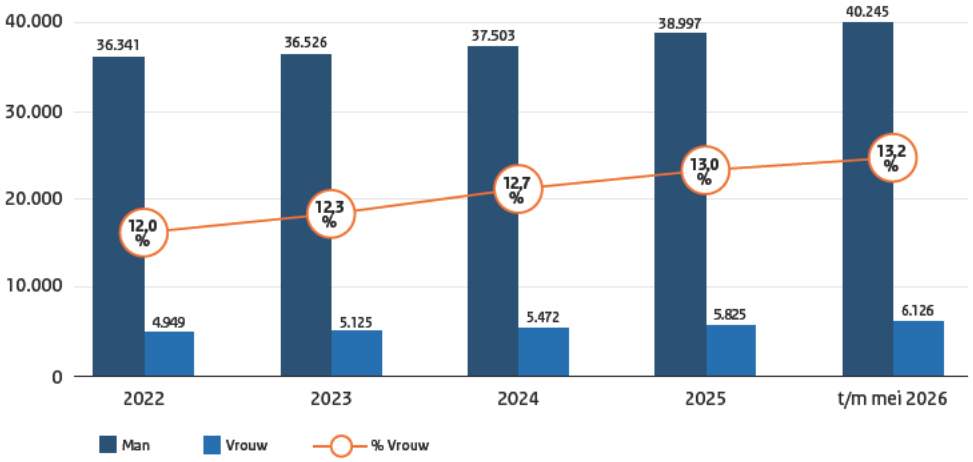
Percentage vrouwen bij Defensie

	2023	2024	2025	t/m mei 2026	Doel 2026	Doel 2027	Doel 2028	Doel 2029	Doel 2030
% vrouwen	18,2%	19,0%	19,8%	20,1%	22,0%	24,0%	26,0%	28,0%	30,0%

Man/vrouwverhouding totaal Defensie

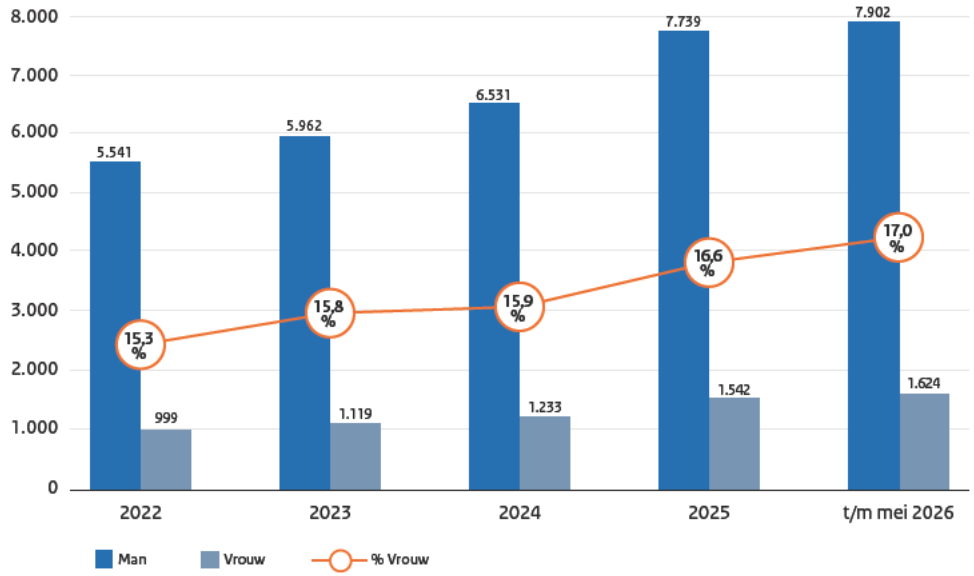

Man/vrouwverhouding beroepsmilitairen

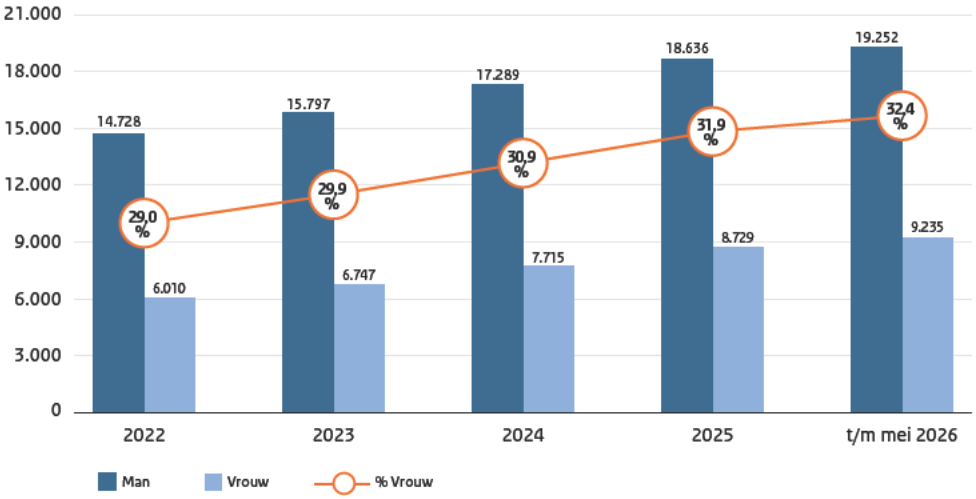

Vervullen personele behoefte

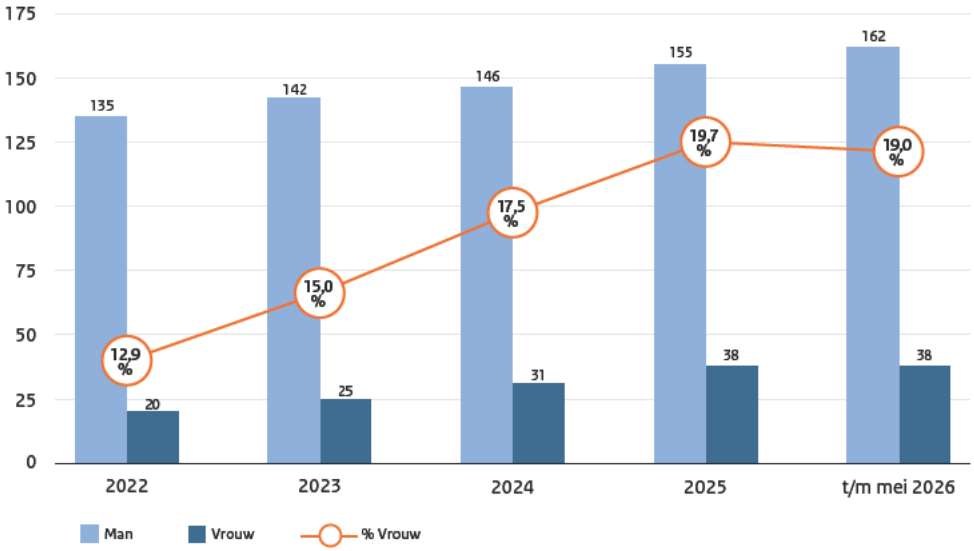
Man/vrouwverhouding reservisten

Man/vrouwverhouding burgerpersoneel

Man/vrouwverhouding Brigadegeneraal of S16 en hoger

Toelichting

Het aandeel vrouwen groeit richting de beoogde 30%. Ook het absolute aantal vrouwen groeit gestaag. Daarbij stijgt het aantal vrouwen relatief sneller dan het aantal mannen. Zo nam het aantal vrouwen in de periode van 1 januari 2026 tot 1 juni 2026 toe met 17,8% (+2.565), terwijl het aantal mannen in diezelfde periode groeide met 9,9% (+6.076). Deze ontwikkeling is zichtbaar in alle personeelscategorieën en draagt bij aan een betere benutting van het beschikbare arbeidspotentieel. Defensie blijft daarom inzetten op maatregelen die het aantrekken, ontwikkelen en behouden van vrouwen ondersteunen, in het bijzonder binnen militaire functies.

3 Vervullen materiële behoefte

Ten behoeve van de operationele gereedheid investeert Defensie in nieuw materieel en in de instandhouding van bestaand materieel. De hoeveelheid nieuwe projecten die Defensie de komende jaren wil starten en de toename van de vraag naar materieel wereldwijd, vragen van Defensie wendbaar te zijn.

In dit hoofdstuk rapporteert Defensie over:

- De staat van het materieel – hoe het met de huidige apparatuur staat.
- Inzetvoorraden – hoeveel materieel in voorraad is voor operaties.
- Industriebeleid en samenwerking – hoe Defensie samenwerkt met bedrijven en welke regels er gelden voor de productie en het onderhoud van materieel.

3.1 Staat van het materieel

Doelstelling

Defensie dient te beschikken over voldoende en goed functionerend materieel. Het materieel is niet alleen nodig voor inzet, maar ook om personeel op te leiden, te oefenen en te trainen. Daarnaast draagt de beschikking over voldoende en goed functionerend materieel bij aan de veiligheid en motivatie van het personeel.

Defensie streeft naar een genormeerde materiële gereedheid, waarbij de A-(wapen)systemen van Defensie voldoen aan de norm. A-(wapen)systemen zijn een selectie van (wapen)systemen die essentieel zijn voor Defensie, doorgaans complex van aard zijn en bedoeld zijn om een prominente functie te kunnen vervullen in een gewapend conflict, zoals F-35 jachtvliegtuigen, Luchtverdedigings- en Commandofregatten en Leopard-2 gevechtstanks.

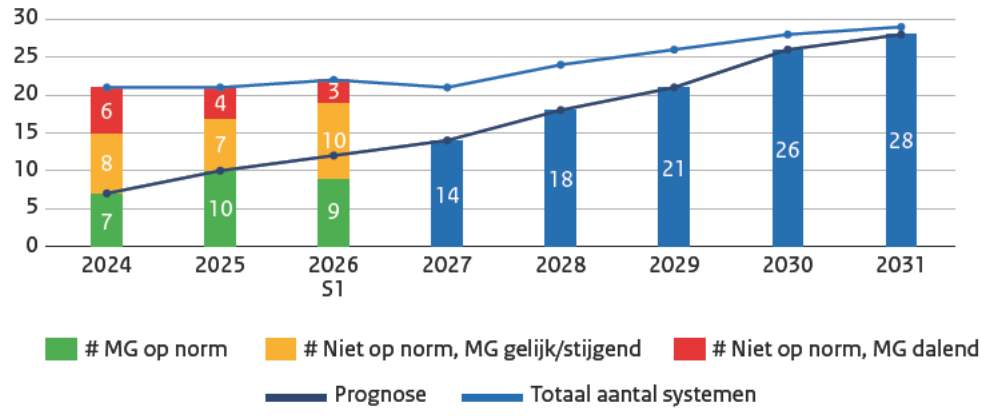
De staat van het materieel houdt verband met de materiële gereedheid. Materiële gereedheid is de mate waarin het materieel bij een organieke of niet organieke eenheid beschikbaar en geschikt is voor de taak van die eenheid en maakt daarmee onderdeel uit van operationele gereedheid.

In deze paragraaf wordt gekeken naar de materiële gereedheid van het totale aantal van een specifiek A-(wapen)systeem en niet naar de materiële gereedheid die gekoppeld is aan specifieke *capabilities* in de commitmentmatrix. Hierdoor kan in het kader van wapensysteem management, trends worden onderkend en op basis van deze trends verbetertrajecten worden geïnitieerd.

De materiële gereedheid bestaat uit drie aspecten:

1. Operationele status – de huidige staat van het systeem, zoals geregistreerd in SAP.
2. Beoordeling door de commandant – de waardering van de commandant over de actuele operationele status.
3. Prognose – een verwachting van de toekomstige materiële gereedheid voor dat specifieke systeem.

Ontwikkeling MG A-(wapen) systemen

Toelichting

Defensie introduceert binnen deze Stand van Defensie een nieuwe beschouwing voor het presenteren van de materiële gereedheid, waardoor meer informatie over de individuele A-(wapen)systemen verschaft kan worden. Deze nieuwe beschouwing laat zien
- hoeveel systemen op norm zijn.
- hoeveel systemen niet op norm zijn, maar een stijgende/gelijkblijvende trend laten zien.
- hoeveel systemen niet op norm zijn en een dalende trend laten zien.

De oude beschouwing maakte gebruik van een gemiddelde percentage materiële gereedheid voor alle A-(wapen)systemen. Deze methode geeft minder informatie over de daadwerkelijke staat van individuele A-(wapen)systemen, omdat bijvoorbeeld systemen met lage aantallen zwaarder in de berekening meewegen dan systemen met hogere aantallen.

Deze nieuwe beschouwing leidt tot het volgende beeld:

Van de 22 A-(wapen)systemen waarover gerapporteerd wordt:
- voldoen 9 systemen aan de norm (groen);
- is de materiële gereedheid van 10 systemen niet op norm, maar vertonen deze systemen dit semester een positieve groei, of blijven gelijk (geel);
- is de materiële gereedheid van 3 systemen dit semester niet op norm en gedaald (rood).
- toont de grafiek de prognose (blauw) voor de toekomst van het aantal systemen waarvan defensie streeft deze op norm te krijgen, met daarbij ook de systemen die geïntroduceerd of uitgefaseerd worden;
- geeft de grafiek inzage in het totaal aantal A-(wapen)systemen waarover wordt gerapporteerd (grijs).

Momenteel zijn we halverwege het jaar en is de verwachting dat in 2026 nog 3 systemen op norm komen. Daarnaast groeit het aantal A-(wapen)systemen die een positieve groei laten zien (geel) en daalt het aantal systemen die een daling vertonen (rood). Daarmee is een stijgende trend zichtbaar. De verwachting is dat deze groei doorzet.

De materiële gereedheid wordt zowel positief als negatief beïnvloed door de onderstaande factoren:

1. **Beschikbaarheid van opgeleid en gekwalificeerd (onderhouds-)personeel bij de defensieonderdelen**. Ondanks investeringen in de materieel logistieke organisatie, blijft het werven van technisch personeel uitdagend. Daarmee blijft de inzet van personeel balanceren tussen opleiden en gereedstellen. Om de keten te ontlasten wordt gekozen voor inhuur en industriële participatie.

2. **Beschikbaarheid van moeilijk te verkrijgen reservedelen**. Investeringen in het verhogen van bestaande voorraden van reservedelen leiden er toe dat minder vaak tekorten ontstaan. De beschikbaarheid van specifieke reserveonderdelen op de markt is echter beperkt. Momenteel zijn defensiebreed de instandhoudingsketens geanalyseerd en maken de defensieonderdelen stappen om de beschikbaarheid van deze schaarse onderdelen te vergroten. Zo wordt bijvoorbeeld nog nadrukkelijker de samenwerking gezocht met de industrie en bondgenoten.

3. **Onvoorzien (correctief) onderhoud en uitloop in onderhoudsprogramma's.** Defensie groeit, ook op het gebied van materieel, maar we gebruiken het materieel ook meer omdat we een grotere nadruk hebben gelegd op gereedstelling in het kader van Hoofdtaak 1. Dit intensievere gebruik van het materieel resulteert in meer (correctief) onderhoud. Ook heeft langere doorlooptijd van onderhoudsprogramma's een negatief effect op de materiële gereedheid. Een grote onderliggende oorzaak van een langere doorlooptijd is het eerder vermelde tekort aan moeilijk te verkrijgen reservedelen en onderhoudspersoneel. Er lopen verschillende initiatieven om dit effect te verkleinen. Defensie investeert bijvoorbeeld in inhuur en zoekt nadrukkelijk de samenwerking met de industrie om doorlooptijden van onderhoudstrajecten te verkleinen.

4. **Transitie- en modificatieprogramma's.** Defensie investeert in vervanging en modificatie van oud materieel waardoor op de lange termijn de materiële gereedheid zal stijgen. Door deze lopende modificaties is een deel van de systemen niet beschikbaar voor de gereedstellingsprogramma's. Hierdoor worden de systemen die wel beschikbaar zijn frequenter gebruikt en hebben deze dus ook frequenter onderhoud nodig, wat een drukkend effect heeft op de materiële gereedheid. Deze A-(wapen)systemen zijn voor langere tijd onder de norm. Ook drukt de donatie van systemen aan Oekraïne de materiële gereedheid.

Om de materiële gereedheid te verbeteren vergroten we (schaalbare) onderhoudscapaciteit en door verdere intensivering samenwerking met -of uitbesteding aan industriële partners. Ook focust Defensie op verhoging van de voorraad reservedelen die steeds moeilijker of op termijn niet meer te verkrijgen zijn.

Defensie investeert significant in materieel, waarbij verschillende projecten in het Defensie Projectenoverzicht bijdragen aan beschikbaarheid en geschiktheid van materieel. Enkele voorbeelden daarvan zijn: verlengen levensduur Patriot, de vervanging van *Medium Range Air Defense* (MRAD) en VSHORAD (*Stinger weapon platform*), de *midlife update* van de CV-90 infanteriegevechtsvoertuigen en Fennek verkennings- en bewakingsvoertuigen, de transitie naar de Apache-E gevechtshelikopter en de vervanging van de tactische luchttransportcapaciteit. In het Defensie Projecten Overzicht staat een volledig overzicht van de lopende -en toekomstige projecten.

Materiële gereedheid is een fundamenteel onderdeel van operationele gereedheid. Defensie streeft volledig inzetbare systemen na, echter hoeft een eenheid niet al haar systemen altijd gelijktijdig werkend te hebben om haar doelstellingen te behalen. Een beperking in materiële gereedheid betekent niet automatisch dat de eenheid niet inzetgereed is. Afhankelijk van de opdracht en met zorgvuldige risico-appreciatie kan een eenheid verantwoord ingezet worden.

Meer gedetailleerde informatie over de materiële gereedheid is operationeel vertrouwelijke informatie en is daarom opgenomen in de departementaal vertrouwelijke bijlage.

3.2 Inzetvoorraden

Doelstelling

Defensie dient te beschikken over voldoende voorraad om inzet langere tijd vol te houden.

Toelichting

Om de eigen en bondgenootschappelijke verdediging te kunnen uitvoeren, verhoogt Defensie de komende jaren de inzetvoorraden munitie, geneeskundige goederen, brandstof, reservedelen, voeding, hygiëne artikelen en uitrusting.

In 2026 worden verschillende bestellingen munitie geleverd[14], waaronder:
- *Precision guided* raketten voor de gevechtseenheden van de Koninklijke Landmacht en het Korps Mariniers;
- *Evolved Sea Sparrow Missile Block* 2 luchtdoelraket voor de Lucht en Commando fregatten;
- Maritieme 127mm lange dracht geleide munitie voor de Lucht en Commando fregatten;
- SPIKE SR voor de *Short Range Anti-Tank* raketten (SRAT) capaciteit;
- PAC-3 raketten voor de Patriotsystemen.

Daarnaast gaat Defensie aanvullende bestellingen plaatsen voor NAVO-genormeerde *Battle Decisive Munitions* en *non-Battle Decisive Munitions*. Aanvullend is Defensie voornemens de productie van technologisch hoogwaardige munitie zoals het *Stinger*-systeem deels in Nederland te laten produceren en bereidt Defensie de uitvraag aan de Nederlandse industrie voor om invulling te geven aan de productie van gecertificeerde en veilige dronemunitie. Op deze manier beoogt Defensie de afhankelijkheid te verminderen en daar waar nodig de betrokkenheid te verhogen om de risico's voor het op peil houden van de munitievoorraden te mitigeren[15].

Defensie breidt de bestaande contracten uit voor kleding en uitrusting om de groei van het personeel mogelijk te maken en beoogt de toeleveringsketens voor rantsoenen te verkorten door een nieuwe aanbesteding. Zo worden de inzetvoorraden die benodigd zijn voor de opschaling van de defensieorganisatie vergroot en worden externe risico's beperkt.

De Kamer wordt over de voortgang van deze projecten geïnformeerd via de begroting, het jaarverslag van het Defensiematerieelbegrotingsfonds en het Defensie Projectenoverzicht.

Meer gedetailleerde informatie over de inzetvoorraden is operationeel vertrouwelijke informatie en is daarom opgenomen in de departementaal vertrouwelijke bijlage.

14 Kamerbrief 36 800 K, nr.2 september 2025, Vaststelling van de begrotingsstaat van het Defensiematerieelbegrotingsfonds (K) voor het jaar 2026.
15 Kamerstuk 36800 X, nr. 11 oktober 2025, Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2026.

3.3 Industriebeleid en samenwerking

Doelstelling

Nederland investeert fors in de krijgsmacht. Met de Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie (D-SII) investeert Defensie ook in een sterke Nederlandse defensie- en veiligheid gerelateerde technologische industriële basis (NLDTIB). Productie en leveringszekerheid zijn cruciaal om het gevecht te kunnen volhouden. Orders bij de Nederlandse en Europese industrie zorgen voor de zekerheid en schaal die opschaling en innovatie mogelijk maakt. Daarom heeft het kabinet in het coalitieakkoord 'Aan de slag' nieuwe streefpercentages geformuleerd voor de inkoop van defensiematerieel en munitie in Nederland en Europa en Europese materieelsamenwerking.

Defensie heeft dit streefpercentage vertaald naar een navolgbare kritieke prestatie indicator die inzicht geeft in de voortgang van Defensie op deze ambitie. Dit doet Defensie in drie stappen:

1. Uit de volledige inkoop van producten en diensten door Defensie wordt een percentage berekend voor het aandeel dat bij Nederlandse en Europese bedrijven wordt ingekocht[16].
2. Vervolgens vernauwt Defensie deze calculatie voor inkoop die bijdraagt aan de militaire gevechtskracht en gereedheid. Het gaat dan om wapensystemen, munitie, gevechtsondersteunende capaciteiten en daaraan gerelateerde IT-systemen.
3. Tot slot maakt Defensie een laatste verdiepingsslag door te berekenen welk aandeel van de inkoop voor militaire gereedheid en gevechtskracht plaatsvindt bij bedrijven die in Nederlandse en Europese handen zijn[17].

Percentage inkoop in Nederland en Europa[18]

	Totale inkoop Defensie	Inkoop voor militaire gereedheid en gevechtskracht	Correctie voor herkomst moederbedrijven
t/m mei 2026	79,1%	64,3%	59,0%
Definitie	Een contractering van Defensie bij een Nederlands of Europees bedrijf.	Een contractering voor materieel of IT voor de gereedheid en gevechtskracht van Defensie bij een Nederlands of Europees bedrijf.	Een contractering voor materieel of IT voor de gereedheid en gevechtskracht van Defensie, bij een Nederlands of Europees bedrijf dat in Europese handen is (>51% van de aandelen).
Voorbeelden	Vastgoed, Inhuur personeel, UAS Deepstrike, onbemenste grondvoertuigen	UAS Deepstrike, onbemenste grondvoertuigen	UAS Deepstrike

* *bedragen kunnen over tijd wijzigen. Immers, bestelorders worden aangepast dan wel geannuleerd, dit verklaart ook het verschil ten opzichte van eerdere rapportages.*

16 Onder 'Europees' wordt geschaard: de landen binnen de toepassingscriteria voor de EU-instrumenten voor opschaling (EU-landen, EEA-EFTA landen, Oekraïne, Verenigd Koninkrijk). Het betreft alle EU-landen plus Noorwegen, IJsland, Zwitserland en Liechtenstein.
17 Het gaat hier dan specifiek om het land van vestiging van het moederbedrijf.
18 Deze KPI wordt gemeten in euro's. Gelet op de financiële omvang van defensieaankopen, is deze KPI gevoelig voor schommelingen. Trends kunnen daarom vooral over langere perioden worden waargenomen.

Toelichting

Bovenstaand zijn de resultaten van de nieuwe rekenmethode weergegeven. Defensie beschouwt de uitkomsten als de nulmeting. Zichtbaar is dat Defensie in de eerste vijf maanden van 2026 meer dan het streefpercentage van 50% in Nederland en Europa inkoopt, ook als de correctie voor de vestigingsplaats van moederbedrijven wordt toegepast. In aanvulling op deze defensie-brede cijfers onderzoekt Defensie ook per domein hoe kritieke afhankelijkheden kunnen worden afgebouwd door meer Europese en Nederlandse capaciteiten op te bouwen.

Tot slot is het van waarde om te benoemen dat de data van Defensie ziet op de herkomst van de producent, niet op de specifieke productielocaties. Defensie beschikt (nog) niet over deze data.

Naast de nieuwe kritieke prestatie indicator blijft Defensie rapporteren over enkele kerngetallen rond de NLDTIB. Dit doet Defensie op basis van het Berenschot-rapport over de NLDTIB, dat eens per twee jaar in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat wordt uitgevoerd.

Resultaten Nederlandse defensie- en veiligheid gerelateerde technologische industriële basis (NLDTIB)

	2023	2025
Totaal omzetcijfer NLDTIB	7,7 miljard	10,2 miljard
Export vanuit NLDTIB	3,33 miljard	3,6 miljard
Werkgelegenheid binnen NLDTIB	22.543 VTE'n	35.428
% Investeringen in R&D	11%	13%

Toelichting

Voor verschillende militaire eindsystemen geldt dat er in Europa geen gelijkwaardige alternatieven worden geproduceerd en/of dat wordt gewerkt aan uitbreiding van productiecapaciteit om aan de groeiende vraag te voldoen. Defensie beziet in een aantal van deze gevallen de mogelijkheden van licentieproductie in Europa, als tussenstap op weg naar grotere zelfstandigheid. Een bekend initiatief is de productie en onderhoud van Patriot-munitie in Duitsland, waarop Nederland is aangesloten. In de eerste helft van 2026 realiseerde Defensie een traject voor co-productie van drones voor Oekraïne in Nederland. Er lopen daarnaast onderzoeken naar licentieproductie voor: Stinger, AMRAAM en munitie voor de PULS-raketartillerie. Wij informeren uw Kamer via deze Stand van Defensie en het gebruikelijke defensie-materieelproces over nieuwe trajecten[19].

19 Mondelinge toezegging in (voortgezet) Commissiedebat Materieel op 10 juni 2026, plenaire behandeling defensiebegroting 2026 in Eerste Kamer op 29 juni 2026.

Tot slot heeft Nederland een belangrijke waarde in de productie van componenten en onderdelen in de toeleveringsketens van mondiale *Original Equipment Manufacturers*[20]. Binnen deze toeleveringsketens is co- en licentieproductie gebruikelijk in onderlinge relaties tussen eindproducent en toeleverancier[21]. Defensie heeft geen data van de omvang van deze vorm van licentieproductie, omdat dit economisch verkeer tussen bedrijven betreft. Defensie en het Ministerie van Economische Zaken nemen dit onderwerp verder mee in het onderzoek naar de NLDTIB dat tweejaarlijks wordt gedaan.

Groeiparagraaf

Met het invullen van de nieuwe kritieke prestatie indicator inkoop in Nederland en Europa komt de indicator Directe contractering Nederlandse industrie te vervallen. Hiermee geeft Defensie invulling aan de Motie Piri[22]. Daarnaast is er stilgestaan bij de toezegging van de staatssecretaris over het inzichtelijk maken van het aandeel van co- en licentieproductie. Defensie werkt ook aan kwantitatief inzicht en beschouwt deze mondelinge toezegging derhalve nog niet als afgedaan.

20 Zie hiertoe ook het Berenschot rapport.
21 Mondelinge toezegging in (voortgezet) Commissiedebat Materieel op 10 juni 2026, plenaire behandeling defensiebegroting 2026 in Eerste Kamer op 29 juni 2026.
22 Motie 36800-X-32 halfjaarlijks rapporteren aan de Kamer over de realisatie van de doelen voor gezamenlijke en Europese inkoop.

4 Gereedstellen

Gereedstellen betekent dat een eenheid klaar wordt gemaakt voor inzet. Een eenheid is operationeel gereed als er aan drie eisen wordt voldaan:

1. Personele gereedheid – er genoeg mensen met de juiste functie aanwezig zijn.
2. Materiële gereedheid – het benodigde materieel om de opgedragen taak/missie uit te voeren is in orde.
3. Geoefendheid – de eenheid is geoefend en kan haar taak goed uitvoeren.

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan geoefendheid: hoe vaak en hoe goed de eenheden trainen om hun taken uit te voeren.

Meer uitleg over het hele proces van gereedstellen is opgenomen in de departementaal vertrouwelijke bijlage bij de Stand van Defensie.

4.1 Geoefendheid

Doelstelling

Geoefendheid is de mate waarin een eenheid over de noodzakelijke vaardigheden beschikt voor het uitvoeren van de opgedragen taak. De doelstelling is om de geoefendheid van eenheden op het vereiste niveau te brengen en te houden, gebaseerd op vastgestelde (NAVO-) normen en certificeringseisen. In samenhang met personele en materiële gereedheid draagt dit bij aan een operationeel gerede krijgsmacht.

Defensie dient te beschikken over eenheden die over de noodzakelijke vaardigheden beschikken om de generieke en specifieke opdrachten/commitments uit te kunnen voeren.

Toelichting

Het gereedstellen van operationele eenheden draagt direct bij aan inzet. Voor het bereiken van geoefendheid nemen eenheden deel aan tal van oefeningen en trainingen in binnen- en buitenland. De oefeningen zijn gericht op de 'eigen' geoefendheid ter voorbereiding op inzet en samenwerking met (strategische) partners. Daarnaast dragen ook oefeningen bij aan strategische effecten.

De defensieonderdelen hebben in de eerste helft van 2026 de gereedstelling voor hoofdtaak 1 voortgezet. Daarbij lag de nadruk op het verhogen van de operationele gereedheid, de verdere ontwikkeling van capaciteiten, deelname aan oefeningen en certificeringen en de voorbereiding op inzet binnen NAVO- en coalitieverband.

Hierbij zijn significante activiteiten:

- De Koninklijke Marine heeft in het voorjaar de tiende editie van de oefening *Port Defender* uitgevoerd. Deze civiel-militaire anti-terreuroefening richtte zich op de bescherming van vitale infrastructuur, zoals datakabels en windmolens, tegen sabotage en hybride dreigingen.

- De Koninklijke Landmacht voerde met oefening *Fighter Lion* de grootste landmachtoefening uit in meer dan twee decennia. De oefening draaide om grootschalig militair optreden en snelle verplaatsingen binnen NAVO-verband. Tijdens *Fighter Lion* verplaatsten ongeveer 7.000 militairen en 2.000 voertuigen zich van Nederland naar Duitsland voor een grootschalige gevechtstraining.

- De Koninklijke Luchtmacht heeft de inzet van F-35's vanaf Schiphol beoefend tijdens de oefening *Avatar*. Dit was een grootschalige civiel-militaire training van de Koninklijke Luchtmacht waarbij vier F-35 gevechtsvliegtuigen en een NAVO-tank- en transportvliegtuig vanaf Schiphol opereerden.

De geoefendheid van de krijgsmacht staat onder druk door knelpunten in de materiële gereedheid, zoals beschreven in de departementaal vertrouwelijke bijlage. Daarnaast vragen de verhoogde inzet van personeel aan de oostflank van Europa, de levering van militair materieel en ondersteuning aan Oekraïne en beperkingen in de digitale en fysieke oefenomgeving om zorgvuldige afwegingen binnen de beschikbare capaciteit. Deze factoren kunnen gevolgen hebben voor de mogelijkheden om complexe oefeningen met organieke eenheden in het hoogste geweldsspectrum uit te voeren. Deze gevolgen worden onderkend en maken onderdeel uit van de afweging tussen internationale verplichtingen, operationele inzetbaarheid en het gewenste ambitieniveau.

Ondanks deze uitdagingen hebben de eenheden in de eerste helft van 2026 uitvoering gegeven aan de geplande gereedstellings- en bestendigingsactiviteiten. Hierbij zijn binnen de beschikbare capaciteit prioriteiten gesteld om de geoefendheid voor de opgedragen taken en commitments te behouden en verder te ontwikkelen.

Meer gedetailleerde informatie over gereedstellen is operationeel vertrouwelijke informatie en is daarom opgenomen in de departementaal vertrouwelijke bijlage.

5 Inzetten

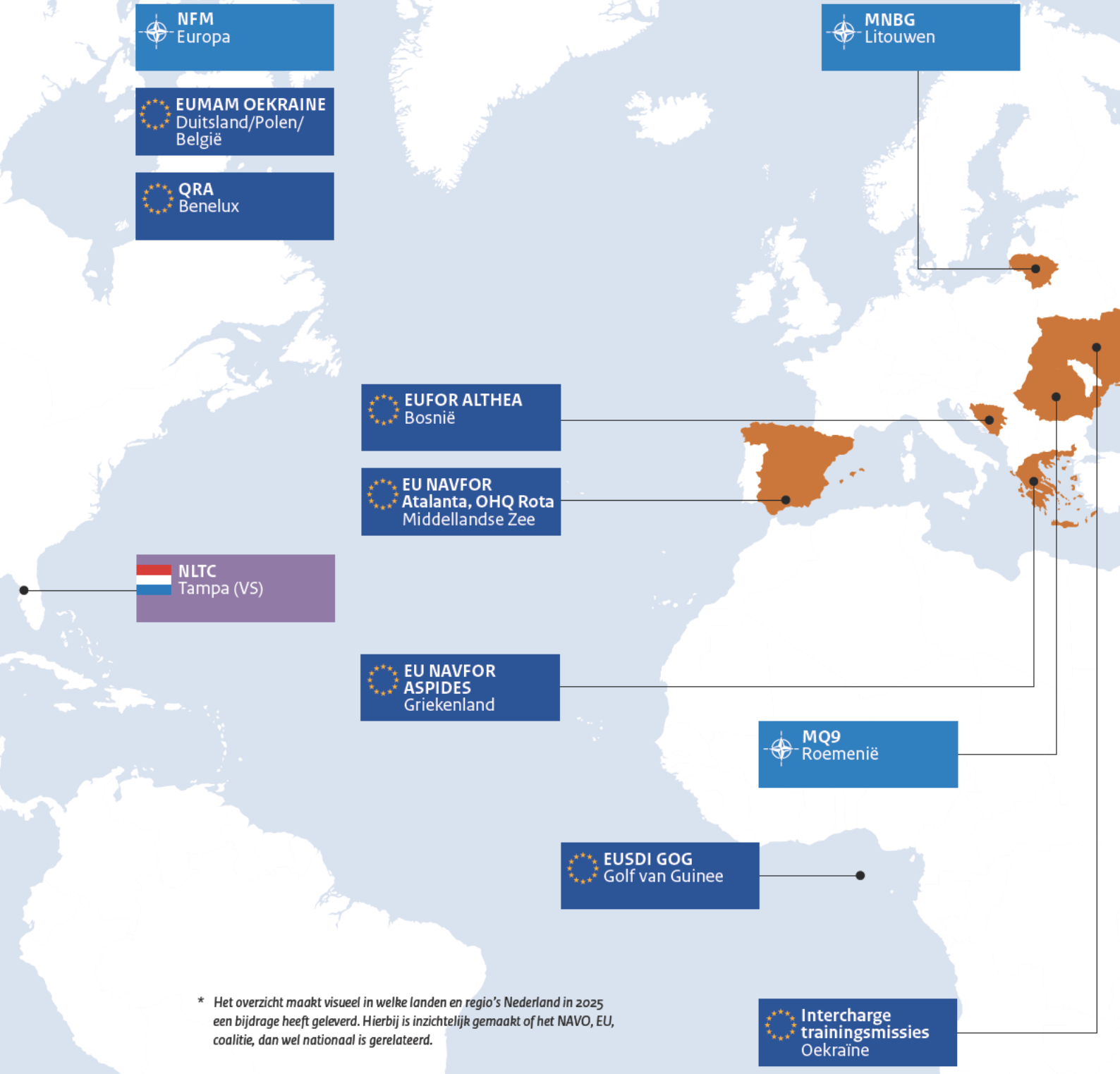
Defensie heeft drie hoofdtaken:

1. Beschermen van het Koninkrijk en bondgenootschappelijk grondgebied
2. Bevorderen van de internationale rechtsorde en stabiliteit
3. Ondersteuning van nationale civiele autoriteiten

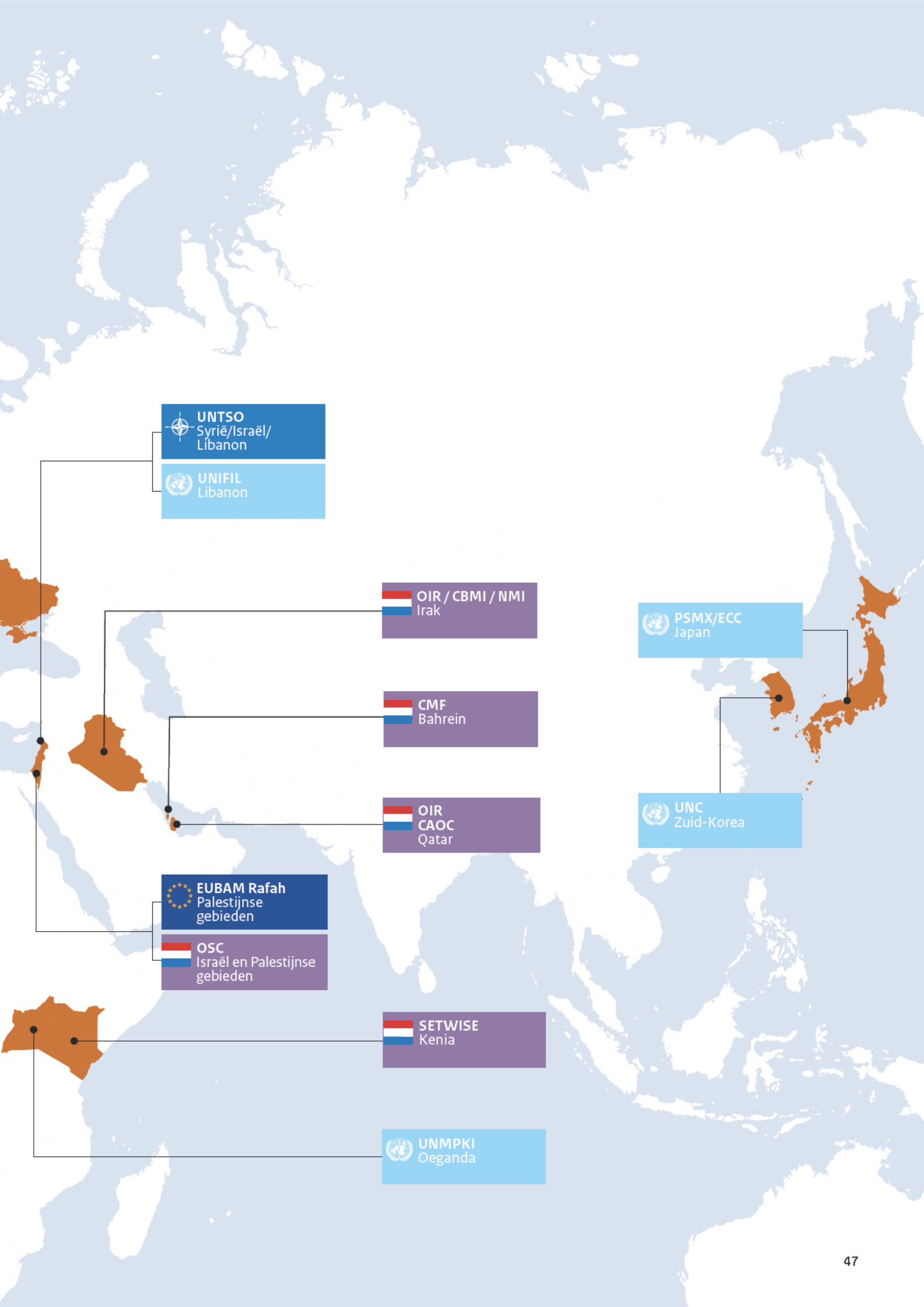
Het is niet langer ondenkbaar dat Nederland betrokken raakt bij een grootschalig militair conflict. In zo'n situatie wordt de krijgsmacht in één keer op verschillende fronten en binnen verschillende domeinen ingezet en op het operationele niveau aangestuurd om het Konkinkrijk en het grondgebied van onze bondgenoten te beschermen. De Defensieorganisatie bereidt zich momenteel voor op een dergelijk scenario. Tegelijkertijd dragen de verschillende manieren waarop de krijgsmacht momenteel wordt ingezet bij aan afschrikking en daarmee juist aan het voorkomen van een grootschalig conflict. In deze *grey zone* tussen oorlog en vrede raken de drie hoofdtaken van Defensie steeds verder met elkaar verweven.

Defensie heeft zich ingezet om met internationale en nationale partners bij te dragen aan het afschrikken van potentiële tegenstanders, het tegengaan van hybride activiteiten en het versterken van internationale samenwerking met lessen uit de veranderende oorlogsvoering.

Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2026

* *Het overzicht maakt visueel in welke landen en regio's Nederland in 2025 een bijdrage heeft geleverd. Hierbij is inzichtelijk gemaakt of het NAVO, EU, coalitie, dan wel nationaal is gerelateerd.*

UNTSO
Syrië/Israël/
Libanon
UNIFIL
Libanon
OIR / CBMI / NMI
Irak
CMF
Bahrein
OIR
CAOC
Qatar
EUBAM Rafah
Palestijnse
gebieden
OSC
Israël en Palestijnse
gebieden
SETWISE
Kenia
UNMPKI
Oeganda
PSMX/ECC
Japan
UNC
Zuid-Korea

5.1 Inzet voor hoofdtaak 1

Doelstelling

Defensie beschermt het Koninkrijk en bondgenootschappelijk grondgebied.

Toelichting

Binnen het Koninkrijk der Nederlanden beschermde de Nederlandse krijgsmacht met operatie *Fallen Firefly* defensielocaties.

Met operatie *Caribbean Monitor* droeg Defensie bij aan het opbouwen van *Situational Awareness* en *Understanding* in het Caribisch deel van het Koninkrijk.

Op de Noordzee werkt Defensie in operatie *Pegasus Trident* nauw samen met internationale en nationale partners om te voorkomen dat Russische schepen onze kritieke infrastructuur saboteren en monitoren we de schaduwvloot.

Aan de oostflank van het NAVO-verdragsgebied droeg Defensie bij aan *enhanced Forward Presence* (eFP) met een gemechaniseerde pantserinfanterie compagnie en een geniepeloton in de *Multi National Battle Group* (MNBG).

Nederland levert een bijdrage aan de *Standing NAVO Maritime Group 1* (SNMG-1), een van de permanente NAVO-vlootverbanden en droeg bij aan de *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* (SNMCMG-1).

Met *intelligence surveillance and reconnaissance* capaciteit droeg Nederland bij aan de surveillance van de oostgrens van het NAVO-verdragsgebied. Voor de bescherming van de logistieke hub van de *NAVO Security Assistance and Training for Ukraine* (NSATU) in Polen stond wordt sinds december bijgedragen met een *Air Missile Defence Task Force* (AMDTF).

Oekraïne gerelateerde inzet

Nederland blijft steun leveren aan de Oekraïense strijdkrachten. Daarbij is de focus gericht op instandhouding en voortzettingsvermogen van reeds geleverd materieel en via inhoudelijke focusgebieden.

Het kabinet zet in het coalitieakkoord de militaire steun aan Oekraïne onverminderd voort en stelt in de periode 2027 tot en met 2029 extra middelen ter beschikking. Hiermee komt de begrote militaire steun in de jaren 2026-2029 uit op circa €3 miljard per jaar om militaire steun aan Oekraïne voort te zetten, waarvan een deel bestemd is voor de vervanging van reeds in het verleden geleverd materieel uit eigen voorraad.

Sinds de start van de oorlog in Oekraïne heeft Nederland in totaal circa 12 miljard euro militaire steun verleend[23]. Dit maakt Nederland, na Duitsland en Noorwegen, de grootste Europese donor. Ongeveer 900 miljoen euro is gestoken in het *Drone Line Initiative*, een Oekraïens plan voor de dekking van ongeveer 500 kilometer van het front door middel van drones. Ook heeft Nederland in juni 2026 een nieuw steunpakket van 500 miljoen euro aangekondigd.

Naast het leveren van materieel, traint Nederland ook Oekraïense militairen. Dit gebeurt zowel door trainingen georganiseerd door het Ministerie van Defensie als via internationale operaties zoals *Interflex* en *Intercharge*. Hiermee levert Nederland een capaciteit in plaats van alleen een systeem.

Om het effect van de steun aan Oekraïne te vergroten wordt door Defensie ingezet op internationale samenwerking in klein verband met slagkrachtige partners. Een voorbeeld hiervan is de *North Sea Six* (NS6), bestaande uit Denemarken, Duitsland, Nederland, Noorwegen, Verenigd Koninkrijk en Zweden. De NS6 is ontstaan als samenwerking op werkniveau, maar sinds de laatste editie begin juni 2026 in Den Haag worden er stappen gezet naar een meer strategische vorm van samenwerken op het gebied van innovatie, kansen voor industrie en het uitwisselen van een operationeel beeld.

Op internationaal niveau draagt Defensie bij aan de ontwikkeling van een NAVO interoperabele Oekraïense krijgsmacht via de *Capablity Coalitions* zoals op het gebied van drones en luchtverdediging.

23 Kamerstuk 22054, nr 486, Brief Levering militaire goederen aan Oekraïne.

5.2 Inzet voor hoofdtaak 2

Doelstelling

Defensie bevordert de (internationale) rechtsorde en stabiliteit.

Toelichting

Hiertoe is wereldwijd bijgedragen aan de volgende missies:

- EUFOR Althea in Bosnië-Herzegovina is gericht op het versterken van veiligheid in de rechtstaat vanwege grensoverschrijdende en destabiliserende risico's in de regio. Nederland levert staffunctionarissen, een *force protection* compagnie, een logistiek element en een *human intelligence team* (HUMINT).
- De mijnenjager die eerst was ingezet bij *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* (SNMCMG-1) is verplaatst naar *Standing NATO Mine Counter Measures Group 2* (SNMCMG-2) met het oog op een eventuele inzet in de Straat van Hormuz met de *Multinational Maritime Mission Strait of Hormuz* (MMM-SoH).
- Verschillende missies waaronder *Operation Inherent Resolve* (OIR) en de NAVO-missie in Irak (NMI) versterken op strategische niveau de *Iraqi Security Forces* en *Kurdish Security Forces* om hen in staat te stellen effectiever strijd te leveren tegen ISIS. Door de ontwikkelingen in de regio is het personeel vanwege veiligheidsredenen uit het gebied gehaald.
- Voor de bescherming van de scheepvaart tegen aanvallen van de Houthi's in de internationale handelsroute door de Rode Zee, Bab el-Mandeb en in de Golf van Aden heeft Defensie met staffunctionarissen bijgedragen aan de EU-operatie Aspides en de internationale coalitie *Prosperity Guardian*. *Operation Prosperity Garden* is inmiddels beëindigd. Daarnaast leverde Defensie staffunctionarissen aan de maritieme missie EU Atalanta en aan het hoofdkwartier van de *Combined Maritime Forces* (CMF) in Bahrein.
- Defensie heeft ook deelgenomen aan verschillende langer lopende kleine missies gericht op stabiliteit en handhaving van bestanden in het Midden-Oosten, zoals de VN-missies *United Nations Interim Force Lebanon* (UNIFIL) en *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO). Ook nam Nederland deel aan de Amerikaans geleide *Office of Security Coördination for Israël and the Palestinian Authority* (OSC), die zich richt op het professionaliseren van de Palestijnse veiligheidsdiensten op de Westbank. Nederland leverde ook een liaison officer voor het *Combined Air Operations Centre* (CAOC) te Qatar. Het CAOC is met de onrust in de regio verplaatst naar het Verenigd Koninkrijk.
- In Afrika is gewerkt aan brede institutionele capaciteitsopbouw. In Tsjaad en Togo werd het *Global Peace Operations Initiative* ondersteund. Binnen de inlichtingenketen verzorgt Defensie de *United Nations Military Peace Keeping Intelligence* (UNMPKI) basis- en vervolgopleidingen *intelligence surveillance and reconnaisance* en *Open Source Intelligence* (OSINT) in Kenia en Oeganda. Met als doel regionale inlichtingsexperts op te leiden voor directe inzet in counter-terrorisme en VN-missies. Op het gebied van explosievenbestrijding werden trainingen gegeven aan partner-troepen van de *Multinational Joint Taskforce* in Tsjaad en Senegal.
- Met stafpersoneel werd deelgenomen aan de *United Nations Command* (UNC) in Zuid-Korea. Met een fregat heeft Nederland in de Indo Pacific het gebruik van de vrije zee gepromoot en de samenwerking met diverse landen in de regio aangehaald. Op weg daar naar toe is ondersteuning geleverd aan de missies Aspides, Atalanta, *Combined Maritime Forces* (CMF) in de Rode Zee en de Golf van Aden en de *Enforcement Coördination Cell* (ECC) van *Pacific Security Maritime Exchange* (PSMX) en de Gele Zee.

Stappenplan burgerslachtoffers

Doelstelling

Voor het draagvlak van inzet door Defensie is het van groot belang om risico's op burgerslachtoffers te minimaliseren bij de inzet van onze krijgsmacht en transparantie te vergroten.

Toelichting

In april 2022 presenteerde de minister een stappenplan om het aantal burgerslachtoffers te minimaliseren en om beter met incidenten om te gaan als die zich voordoen. Zo opende Defensie in 2024 een meldpunt waar partijen buiten Defensie vermoedens van burgerslachtoffers kunnen melden. In maart 2025 schetste Defensie welke aanvullende stappen er gezet gaan worden. Dit in reactie op het rapport van de commissie van onderzoek over de Nederlandse wapeninzet tegen een IS-autobommenfabriek in Hawija in de nacht van 2 op 3 juni 2015.

Via de Stand van Defensie rapporteert Defensie jaarlijks over ingekomen meldingen van vermoedens van burgerslachtoffers die niet hebben geleid tot intern onderzoek. Defensie publiceert de uitkomsten van alle vooronderzoeken na afronding doorlopend op haar website. Hier staat per melding aanvullende informatie beschreven, waaronder de bron van de melding, de gemelde locatie, de betreffende missie/operatie en de beoordeling van de melding. Ook het behandelproces van meldingen staat op deze website in detail beschreven.

In het kalenderjaar 2025 heeft Defensie in totaal vijf vooronderzoeken naar meldingen afgerond. De meldingen kwamen voort uit informatieverzoeken vanuit Nederlandse media, inzake de *airdrops* voor humanitaire hulp in Gaza. Drie meldingen werden ingediend op 7 mei 2025. De andere twee meldingen heeft Defensie op 7 en 8 augustus 2025 ontvangen.

Groeiparagraaf

Defensie zet zich blijvend in om burgerslachtoffers zoveel mogelijk te voorkomen, mogelijke incidenten zorgvuldig te beoordelen en daar transparant over te zijn. De afgelopen jaren heeft Defensie hiervoor verschillende maatregelen getroffen, waaronder de inrichting van een meldpunt voor vermoedens van burgerslachtoffers en de verdere versterking van processen voor beoordeling, onderzoek en rapportage. Deze ontwikkelingen worden samengebracht in een integraal beleidskader op het thema burgerslachtoffers, waarin ook het beleid omtrent compensatie wordt opgenomen. Daarmee wordt invulling gegeven aan Motie Belhirch[24]. Defensie zal de Kamer hierover vóór het einde van 2026 informeren. Tevens wordt de Kamer in 2027 middels de Stand van Defensie geïnformeerd over de voortgang van de opvolging van de aanbevelingen van de commissie Sorgdrager en de commissie Brouwer[25].

24 Motie 27 925, nr. 1029 bestrijding internationaal terrorisme over een integraal kader op het terrein van burgerslachtoffers opstellen.

25 Motie 27 925, nr. 1030 over de Kamer structureel informeren over de opvolging van de conclusies en aanbevelingen van de commissie-Sorgdrager en de commissie-Brouwer.

5.3 Inzet voor hoofdtaak 3

Doelstelling

Defensie ondersteunt civiele autoriteiten en levert bijstand bij rampen en crises.

Hoofdtaak 3 geleverde bijstand in aantal en soort

Grondslag/activiteit	2023	2024	2025	t/m mei 2026
Explosieven opruimingen	1.487	2.107	3.181	993
Explosieven Noordzee	23	38	29	4
Quick reaction alert	1	0	2	0
Strafrechtelijk handhaving rechtsorde politiewet	41	33	9	5
Handhaving openbare orde en veiligheid politiewet	33	16	38	10
Wet veiligheidsregio	9	1	2	7
Militaire steun openbaar belang	8	11	22	9
Host Nation Support	0	3	0	0
Kb 1987 inzet krijgsmacht Aruba, Curaçao en Sint Maarten harde militaire bijstand	11	19	14	2
Kb 1987 inzet krijgsmacht Aruba, Curaçao en Sint Maarten zachte militaire bijstand	2	2	0	1
Veiligheidswet BES	1	3	0	1

Toelichting

Defensie ondersteunde in 2026 civiele autoriteiten en leverde bijstand bij rampen en crises met onder andere de volgende bijdragen:

- Tijdens de uitbraak van het Hanta-virus is bijstand verleend aan boord van de MV Hondius en zijn er evacuatievluchten ontvangen op Eindhoven Airport.
- Nationaal is militaire bijstand aan verschillende vormen van gezag geleverd met onder andere bosbrandbestrijding, search-, duik-, explosieven opruiming en chemische, biologische, radiologische of nucleaire capaciteit (CBRN).
- Inzet van het stationsschip in het Caraïbisch gebied voor counter drugs operaties en kustwachttaken. Medio juni is weer begonnen met een *law enforcement detachment* aan boord van het stationsschip nadat die samenwerking eerder was gestopt vanwege de Operatie *Southern Spear*.

6 Ondersteunen

Om Defensie sterk te maken is goede ondersteuning heel belangrijk. Als de ondersteuning beter is wordt de krijgsmacht flexibeler en kan ze sneller op- of afschalen. Het kost tijd om de basis te versterken, maar Defensie werkt er hard aan.

In dit hoofdstuk staat hoe het gaat met de volgende onderwerpen:

- Onvolkomenheden Algemene Rekenkamer – beveiliging militaire objecten
- Duurzaamheid – productie e-SAF (Synthetische Sustainable Aviation Fuel) en natuurbeheer
- Vastgoed en ruimte – gebouwen, terreinen en andere locaties die Defensie gebruikt

Paragraaf 6.2 Veiligheid staat niet in deze Stand van Defensie. Voor dit onderwerp is halverwege het jaar namelijk nog niet genoeg nieuwe informatie beschikbaar. De volgende Stand van Defensie, welke over heel 2026 zal rapporteren, wordt volgend jaar op Verantwoordingsdag gepresenteerd. In die versie wordt dit rapportage-onderwerp weer opgenomen.

6.1 Onvolkomenheden Algemene Rekenkamer

Doelstelling

Defensie werkt aan het oplossen van de onvolkomenheden uit de verantwoordings-onderzoeken van de Algemene Rekenkamer. Het realiseren van verbeteringen in de interne bedrijfsvoering is geïntensiveerd om de onvolkomenheden op te lossen, waarbij in het bijzonder de aandacht voor de beveiliging van militaire objecten is vergroot.

Toelichting per onvolkomenheid

Defensie rapporteert halfjaarlijks over de aanpak van de onvolkomenheid beveiliging van militaire objecten conform de motie van het lid Ellian[26]. Defensie rapporteert over alle onvolkomenheden in de Stand van Defensie in het voorjaar, welke jaarlijks met Verantwoordingsdag wordt gepubliceerd.

Beveiliging militaire objecten (BMO)
De beveiliging van militaire objecten blijft een topprioriteit voor Defensie. De beveiliging van ons materieel, van onze voorraden, gebouwen en terreinen en van onze informatie is cruciaal. In de afgelopen periode lag de focus op het valideren en versterken van een mix aan organisatorische, bouwkundige en elektronische maatregelen, waarbij u moet denken aan het versterken van bewakingspersoneel & beveiligingsspecialisten (organisatorische), aanpassingen aan gebouwen & ruimtes (bouwkundige) en camera's en slimme systemen (elektronische maatregelen). Hierbij wordt gewerkt middels een risicogerichte aanpak zoals door de Algemene Rekenkamer aanbevolen.

Naast een investeringsprogramma van 40 miljoen euro, dat is opgezet om de bouwkundige en elektronische tekortkomingen snel aan te pakken, zijn er tevens korte termijn maatregelen genomen op tekortkomingen volgend uit uitgevoerde praktijktesten. De personele capaciteit van beveiligingsspecialisten is structureel opgeschaald (en wordt verder op niveau gebracht) en projectmatig zijn er extra projectmanagers en beveiligingsadviseurs aangesteld. Verder is het integrale verbeterplan getoetst, wordt dit geactualiseerd en wordt de meetbaarheid van de te bereiken resultaten vergroot.

26 Defensie rapporteert halfjaarlijks over de aanpak van de onvolkomenheid beveiliging van militaire objecten conform de motie Nr 36 740 x Jaarverslag en Slotwet Ministerie van Defensie, motie 7, van het lid Ellian, 11-06-2025, aangenomen 17-06-2025.

6.3 Duurzaamheid

Doelstelling

Defensie heeft met de Uitvoeringsagenda Energie en Duurzaamheid[27] van 10 oktober 2025 haar doelstellingen voor klimaat, energie en circulariteit geactualiseerd. Het centrale uitgangspunt is dat gevechtskracht voorop staat en dat duurzaamheid daaraan bijdraagt. Energie voor varen, vliegen, rijden, vastgoed, kampementen en informatietechnologie is essentieel voor de operationele inzet. De focus ligt daarom op energiezekerheid en autonoom voortzettingsvermogen. Defensie blijft bijdragen aan de nationale klimaat- en duurzaamheidsopgaven, met een sterkere verbinding aan de gevechtskracht, waarbij de hoofdtaken van Defensie leidend zijn.

Groeiparagraaf

Defensie rapporteert jaarlijks over de doelstellingen voor klimaat energie en circulariteit in de Stand van Defensie voorjaar, welke jaarlijks met Verantwoordingsdag wordt gepubliceerd.

In deze SVD rapporteert Defensie eenmalig over de motie van het lid Bolhuis[28]. De motie is gericht op de versterking van bestaande initiatieven in Nederland voor de productie van e-SAF (synthetische *Sustainable Aviation Fuel*).

Defensie zet zich in lijn met de motie Bolhuis in om te verkennen hoe zij als *launching customer* een bijdrage kan leveren aan initiatieven voor e-SAF-projecten. Defensie wil voor brandstoffen minder kwetsbaar worden voor geopolitieke onzekerheden. Dit kan (onder andere) door het leveren van een bijdrage aan e-SAF projecten. Dit dient dan wel te passen binnen de operationele en bedrijfsmatige kaders, betaalbaar te zijn en aan te sluiten bij het nationale beleid om e-SAF initiatieven te stimuleren. Uw Kamer wordt uiterlijk eind 2026 geïnformeerd over de uitkomsten van deze verkenning.

Defensie kan op verschillende wijzen als *launching customer* optreden, zoals door middel van een tender, optreden als investeerder, fondsdeelname of door een garantstelling. Nader onderzoek van de randvoorwaarden, gevolgen en risico's is nodig om de voorkeursoptie te bepalen. Betrokkenheid van andere afnemers en ondersteuning van overige belanghebbenden, waaronder het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, is van doorslaggevend belang voor het succes van de initiatieven.

27 Kamerstuk 36 592, nr. 52
28 Motie van het lid Bolhuis c.s. 830, nr. 509 Materieelprojecten

Natuurbeheer

Doelstelling

Voor tenminste de komende 15 jaar zet Defensie in op het versterken van natuurwaarden en klimaatadaptatie op en rondom bestaande en nieuwe defensieterreinen. Dit betekent dat jaarlijks minimaal 100 hectare extra natuur wordt aangelegd. Daarnaast worden bij nieuwbouw en renovatie kazerne- en oefenterreinen klimaatadaptief en natuurinclusief ingericht. Hierdoor zal de groen-blauwe dooradering op bestaande defensieterreinen jaarlijks met 10 procent worden versterkt. Jaarlijks is minimaal €15 miljoen beschikbaar om te besteden aan een bovenwettelijke plus op de natuurkwaliteit, zowel op bestaande als nieuwe terreinen, waaronder de aanschaf en inrichting van nieuwe gronden. Momenteel bestaat twee derde van de defensiegronden uit natuur. Defensie heeft de ambitie om deze verhouding ook bij de uitbreiding van terreinen in beheer te behouden.

Toelichting

Defensie zet zich in voor natuurbehoud, -ontwikkeling en –herstel. Defensieterreinen zijn vaak grote, voor het publiek afgesloten, terreinen die de krijgsmacht voldoende ruimte geven haar operationele taak uit te voeren én tegelijk ook de natuur rust en ruimte bieden. Defensieactiviteiten en de natuur sluiten elkaar dan ook niet uit, maar kunnen elkaar juist versterken en leiden tot bijzondere natuurwaarden. Defensie staat midden in de samenleving en neemt, binnen de mogelijkheden die er zijn, verantwoordelijkheid om bij te dragen aan de verbetering van de natuur in Nederland.

Groeiparagraaf

In de Stand van Defensie voorjaar 2027 zal gerapporteerd worden over het natuurbeleid en –beheer van Defensie.

6.4 Vastgoed en ruimte

Defensie heeft voldoende vastgoed en ruimte nodig om te oefenen, te rijden, te varen en te vliegen om de krijgsmacht te ondersteunen bij de uitvoering van de grondwettelijke defensietaken. Defensie verhoogt de operationele gereedheid en daar hoort een passende en financieel duurzame vastgoedportfolio bij. Het vastgoed wordt verduurzaamd en de werk- en woonomstandigheden op de kazernes worden verbeterd om een goede en aantrekkelijke werkgever te blijven. Ook blijft Defensie zich inzetten voor zowel voldoende ruimte voor defensieactiviteiten in Nederland als voor vastgoed dat past bij een moderne toekomstbestendige krijgsmacht midden in de samenleving.

Goed voorbereid en klaar voor inzet

Doelstelling

Om te transformeren naar een meer toekomstbestendige krijgsmacht investeert Defensie in haar mensen, het materieel en de faciliteiten. Defensie werkt samen met haar partners aan de versterking van de militaire capaciteiten en alle randvoorwaarden die daarvoor nodig zijn. Met het groeien van de krijgsmacht groeit namelijk ook de noodzaak voor ruimte om te kunnen oefenen en trainen, en om te bouwen en renoveren.

Toelichting

Defensie heeft in de eerste helft van 2026 de vastgoedketen van Defensie en het Rijksvastgoedbedrijf verbeterd en maatregelen genomen om de realisatie van de vastgoedopgave te versnellen. Hiervoor heeft Defensie de governance van de vastgoedketen opnieuw ingericht en een vastgoedbrede plan- en communicatiestrategie opgesteld. Binnen het versnellingsspoor maakt Defensie in het najaar van 2026 de eerste resultaten van standaardisering zichtbaar met de oplevering van legeringsgebouwen op de vliegbases Leeuwarden en Volkel. Defensie heeft daarnaast 30 locaties geanalyseerd om de accommodatiemogelijkheden voor de geplande behoefte en de impact van omgevingsfactoren op de realisatie daarvan in kaart te brengen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat stikstof en netcongestie de belangrijkste belemmerende factoren zijn voor zowel bouw als renovatie. Hiervoor onderzoekt Defensie samen met betrokken ministeries mogelijke oplossingen. Deze inzichten, gecombineerd met andere inzichten waaronder de periodieke rapportage die de Kamer dit najaar ontvangt, vormen de fundering waarop de nieuwe vastgoedstrategie wordt ontwikkeld.

Ondersteunen

Personeel centraal

Doelstelling

Defensie werkt aan betere voorzieningen waarmee zij inzet op het versterken van goed werkgeverschap. Het doel is om de kazernes van Defensie na decennialange bezuinigingen klaar te maken om het werk van de huidige en de toekomstige generaties van defensiemedewerkers optimaal te ondersteunen.

Toelichting

Defensie neemt maatregelen om flexibel mee te kunnen bewegen met de behoefte aan een voortdurend inzetgerede en schaalbare krijgsmacht. Dat geldt bijvoorbeeld voor huisvesting voor de langere termijn, maar ook eventueel tijdelijke huisvesting als permanente huisvesting niet tijdig gebouwd is.

Met een regionale aanpak werkt Defensie aan het aantrekken van lokaal personeel dat de mogelijkheid krijgt langer op dezelfde plek te werken. Hierdoor verminderen verplaatsingen en overnachtingen en is er meer stabiliteit in het privéleven van het personeel. Voorbeelden hiervan zijn de verhuizing van het 45e Pantserinfanteriebataljon naar Soesterberg en de te bouwen kazerne in Zeewolde. Op deze locaties kan gebruikt worden gemaakt van een ruimer arbeidspotentieel.

Personeelsbehoeften zijn een belangrijke factor bij het verbeteren van het defensievastgoed. Om dit te borgen vindt voortdurend overleg plaats met de medezeggenschapsorganen.

Verduurzaming vastgoed

Doelstelling

Defensie werkt met de Routekaart 2.0 toe naar klimaatneutraal, Klimaatadaptief, natuurinclusief, circulair vastgoed en terreinen in 2050[29]. Defensie zet daarmee koers richting de Rijksbrede eindnorm van 2050 (energie neutrale gebouwen en aardgasvrij). Hierbij wordt rekening gehouden met de minimale wettelijke eisen en maatwerkafspraken zoals overeengekomen met bevoegde gezagen over de verduurzaming van het Defensievastgoed.

Defensie rapporteert per kalenderjaar over het energieverbruik en de CO_2 uitstoot van de krijgsmacht. Voor vastgoed wordt specifiek gerapporteerd over het verbruik en daaraan gerelateerde uitstoot. Hieronder wordt ingegaan op het fossiele energieverbruik per jaar (gasverbruik) en de reductie van het finale energieverbruik per jaar (CO_2-uitstoot) voor vastgoed.

29 Kamerstuk 36 124, nr. 25 van 31 januari 2023, routekaart is beschikbaar via Routekaart-2.0-vastgoed-defensie-strategisch.

Verduurzaming vastgoed

Onderwerp	Eenheid	1990	2021	2022	2023	2024	2025	verschil t.o.v. 2024	reductie t.o.v. 1990
elektriciteit	kWh		354.131.658	354.806.002	357.469.643	343.270.383	347.729.342	+1,30%	
E	Tj		1.275	1.277	1.287	1.236	1.252	+1,30%	
CO2-uitstoot	ton		180.416	185.564	163.006	183.993	0[30]	-100%	
opgewekt	kWh			10.469.663	17.859.191	14.392.544	13.720.467	-4,67%	
gas	m3		54.045.710	45.734.500	42.058.917	39.646.018	39.864.282	+0,55%	
E	Tj		1.771	1.445	1.329	1.253	1.260	+0,55%	
CO2-uitstoot	ton		99.201	95.356	87.440	84.605	85.070	+0,55%	
Totaal vastgoed									
E	Tj		3.046	2.723	2.616	2.489	2.512	+0.92%	
CO2	ton	452.000	279.617	280.920	250.447	268.598	85.070	-68,33%	81%

Defensie gebruikt 100% groene stroom. Deze stroom is van Nederlandse bodem en voldoet aan het uitgangspunt van additionaliteit.

Defensie heeft op basis van herijkte organisatorische grenzen tussen defensieonderdelen een verbeterslag in algehele datakwaliteit het eigen energieverbruik voor vastgoed zowel per defensieonderdeel als in totaal nauwkeuriger in beeld. Vanaf dit jaar wordt gebruik gemaakt van deze gecorrigeerde data.

Toelichting

In vergelijking met 2024 is in 2025 meer elektriciteit en meer gas verbruikt. Het totale energieverbruik voor vastgoed is daarmee gestegen. De totale CO2-uitstoot is echter drastisch gereduceerd door de overstap op groene stroom. Hiermee is ten aanzien van het vastgoed de hoogste reductie van de totale CO2-uitstoot ten opzichte van 1990 gerealiseerd (81%).

Ook overheidsinstanties moeten op grond van twee Europese richtlijnen hun gebouwen verduurzamen en het energieverbruik minderen. De Energy Performance of Building Directive IV (EPBD IV) ziet toe op het energiezuiniger maken van vastgoed (bijvoorbeeld energielabels) en met de Energy Efficiency Directive III (EED III) richt de Europese Unie zich op algemene energie-efficiëntie (Erkende Maatregelen(EML)). Een van de doelen uit EED III is voor Nederlandse overheidsinstanties een gezamenlijke jaarlijkse reductie van 1.9% op het totale energieverbruik. De realisatie hiervan wordt ook gezocht binnen vastgoedportefeuilles. Defensie is van deze gezamenlijke verplichting uitgezonderd (EED III artikel 5). De huidige instabiele geopolitieke situatie en de daarmee samenhangende groei van Defensie maakt dat ook het energieverbruik van Defensie toeneemt. Defensie rapporteert dit jaar als overheidsinstantie conform EED III wel op geaggregeerd niveau over haar totale energieverbruik (2021 referentiejaar, 2025 rapportagejaar). Defensie realiseert zich dat een potentiële reductie van ons energieverbruik bijdraagt aan de totale Nederlandse opgave. Verschillende maatregen zijn hierop gericht.

30 Overstap naar groene stroom.

Ondersteunen

Zo is het Programma gericht op het realiseren van de uit de informatie- en onderzoeksplicht voortvloeiende Erkende Maatregelen en de energielabel C-verplichting voor kantoren in uitvoering. Hiermee wordt onder andere een gunstig effect op het totale energieverbruik en CO_2-uitstoot beoogd. Over het tempo van de verduurzamingsmaatregelen zijn afspraken gemaakt met de bevoegde gezagen[31]. Met bijna 55.000 te nemen maatregelen in ongeveer 3.500 gebouwen, waarvan 350 kantoren, is dit een forse operatie. Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) heeft naast de reguliere werkorganisatie een projectorganisatie ingericht zodat deze verduurzamingsoperatie andere projecten niet verdringt.

Om te voldoen aan de energielabel C-verplichting voor kantoren zijn in 2025 (vrijwel) alle kantoorgebouwen van Defensie geïnspecteerd op hun energielabel. Ongeveer 100 van de (maximaal) 197 energielabel D-G kantoorgebouwen worden nog in 2026 op minimaal label C-niveau gebracht om zo koers te houden richting 100% realisatie in 2027.

In 2025 is de realisatie op Erkende Maatregelen opgelopen van 0,2% naar 4% en in de eerste helft van van 2026 naar 5%. Dit percentage is uitgedrukt in de realisatie van de (potentiële) CO_2-reductie. De gerealiseerde voortgang in CO_2- reductie en energiebesparing komt door uitvoering van Erekende Maatregelen binnen instandhouding en reguliere investeringsprojecten/-programma's, waaronder het Bliksembeveiligingsprogramma (LED-verlichting en drogeluchtsystemen) en het Programma 'Verbetering Legering Defensiebreed' (onder andere LED-verlichting). De realisatie in de eerste helft van 2026 blijft echter achter op prognoses. De doelstelling van 25% realisatie voor eind 2026 op het totale CO_2-besparingspotentieel, lijkt daarmee uit zicht te raken. Bevoegde gezagen hebben daarom zorgen geuit over de haalbaarheid van overeengekomen doelstellingen op Erkende Maatregelen. Defensie en het Rijksvastgoedbedrijf onderzoeken waardoor deze vertragingen binnen het Erkende Maatregelen-spoor ontstaan; knelpunten rond lopende Erkende Maatregelen-inspecties, het in opdracht brengen van Erkende Maatregelen bij marktpartijen en de daadwerkelijke realisatie. Op basis van deze uitkomsten delen Defensie en Rijksvastgoedbedrijf in oktober met bevoegde gezagen de te nemen mitigerende maatregelen en wordt eventueel een aangepaste prognose voorgelegd.

Daarnaast heeft het Programma Zon op Dak (ZOD) voor 750 Defensiegebouwen haalbaarheidsonderzoeken in opdracht gegeven waarvan voor 404 gebouwen het onderzoek is afgerond. 170 Defensiegebouwen blijken niet geschikt voor zonnepanelen omdat de constructie, elektra aansluiting of bovenmatige frictiekosten dit niet toestaan. 45 gebouwen worden nader bezien in verband met herberekening constructie. Voor 50 gebouwen is wel de opdracht gegeven voor de aanleg van zonnepaneleninfrastructuur (uitvoering derde kwartaal 2026), nog eens 24 gebouwen zijn aanbesteed (uitvoering vierde kwartaal 2026) en 47 gebouwen zijn in voorbereiding voor aanbesteding In het kader van energiezekerheid en -onafhankelijkheid (autonoom voortzettingsvermogen Defensie) in combinatie met netcongestieproblematiek gaat Defensie de komende jaren verder investeren in het zelf opwekken en opslaan van energie op defensielocaties.[32] Dat draagt bij aan zowel de weerbaarheid van Defensie als aan vermindering van beperkingen door netcongestie, wat een (duurzame) groei van de Defensie vastgoedportefeuille mogelijk moet maken.

31 Kamerstuk 36 592, nr. 13 van 31 maart 2025 en Kamerstuk 36 124, nr. 43 van 30 mei 2024.
32 Defensienota 2026, Kamerstuk 36 975, nr. 1 van 29 juni 2026, pp. 93-94.

Vastgoed Financieel in balans

Doelstelling

Defensie streeft naar een vastgoedportefeuille die financieel in balans is. Dat betekent dat er voldoende financiële dekking is voor de uitvoering van het concentreren, verduurzamen en vernieuwen van het vastgoed.

Defensie deelt in deze jaarlijkse rapportage een vijfjarige raming (verwacht verloop) van de uitgaven voor het vastgoed zoals voorzien met het Strategisch Vastgoedplan 2022 en uitgebreid met de gevolgen van de interne en externe ontwikkelingen. Deze raming bestaat uit een investeringsdeel en een exploitatiedeel. Onder investeringen vallen alle uitgaven aan bijvoorbeeld revitalisering van bestaande objecten, maar ook nieuwbouw van faciliteiten en aankoop van grond. Onder instandhouden vallen onder andere alle activiteiten op het vlak van het onderhouden van vastgoed in eigendom, de huur van vastgoed en de inrichting van ruimte. Onder exploitatie vallen uitgaven voor energie, water en schoonmaak.

Investeringen en exploitatiekosten vastgoed

Bedragen in miljoen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Investeringen	1.666.064	1.332.229	1.940.251	1.710.136	2.140.155	1.726.373	1.126.621
Instandhoudingen	745.739	724.541	714.779	722.613	656.573	655.882	560.549
Exploitatie	182.226	150.110	131.796	130.282	130.867	129.091	129.091
Totale kosten	2.594.029	2.206.880	2.786.826	2.563.031	2.927.595	2.511.346	1.816.261

Toelichting

De focus op bescherming van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied (Hoofdtaak 1) en de groei van de krijgsmacht vraagt om herprioritering van de vastgoedopgave met een focus op realisatie in vijf jaar. Bij de aanschaf van extra of ander materieel en de personele uitbreiding wordt rekening gehouden met het vastgoed of de infrastructuur die daarvoor nodig is. In het nieuwe Strategisch Vastgoedplan worden de uitgangspunten en plannen om het vastgoed financieel in balans te brengen geactualiseerd en gekoppeld aan realiseerbaarheid op basis van omgevingsfactoren.

Verhouding planbaar en niet-planbaar onderhoud

Jaar	Planbaar	Niet planbaar
2023	40%	60%
2024	40%	60%
2025	36%	64%
2038	80%	20%

Toelichting

Door het uitblijven/uitstellen van planbaar onderhoud treden vaker storingen op en neemt niet-planbaar onderhoud toe. Niet-planbaar onderhoud is doorgaans duurder dan planbaar onderhoud. Defensie wil de verhouding terugbrengen tot maximaal 80 : 20 in 2038. Hiervoor wordt geïnvesteerd in het vastgoed door meer revitalisering en nieuwbouw en wordt geïntensiveerd op de instandhouding. Daarmee zal de verhouding tussen planbaar en niet-planbaar onderhoud verbeteren. Doordat de komende jaren grootschalige nieuwbouw plaatsvindt is er nu nog geen verbetering, maar een verslechtering.

Groeiparagraaf

De groei van Defensie, mede ingegeven door de geopolitieke ontwikkelingen, leidt tot wijzigingen in het vastgoed. De verwachte instandhoudings- en investeringsbudgetten aan het einde van het programma, zijn dan niet meer valide. Om in de nieuwe situatie de doelstellingen te kunnen monitoren zal Defensie nieuwe kritieke prestatie indicatoren ontwikkelen.

Ruimte voor Defensie

Doelstelling

Defensie beschikt over de benodigde ruimte om haar grondwettelijke taken uit te kunnen voeren.

Toelichting

Defensie investeert in meer mensen, meer training, meer materieel en meer activiteiten. Dit vraagt om extra ruimte voor defensieactiviteiten (fysieke, milieu- en geluidsruimte). Het in beeld brengen, integraal afwegen en borgen van deze benodigde ruimte gebeurt in het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD). Omdat deze ruimtevraag de leefomgeving van veel mensen kan raken en deze ook kan knellen met andere ruimtelijke opgaven, is in het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie veel aandacht besteed aan participatie en bestuurlijk overleg.

Met het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie heeft het kabinet de definitieve locaties aangewezen voor de ruimtebehoeftes van Defensie. Het kabinet heeft hierbij vier criteria gehanteerd: de uitkomsten van het planMER-onderzoek, het bestuurlijk draagvlak, de maatschappelijke draagbaarheid en het defensiebelang. In het planMER zijn de effecten op de verschillende aspecten van de leefomgeving in kaart gebracht. Ook is onderzocht wat de mogelijke impact zou zijn op andere ruimtelijke programma's van de rijksoverheid en andere overheden.

Voor negen defensiebehoeften van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie is eind vorig jaar nog geen definitieve locatie aangewezen omdat aanvullend onderzoek uitgevoerd moest worden en aansluitend de mogelijkheid voor inspraak door het kabinet. Het kabinet zal naar verwachting in de tweede helft van 2026 voor deze negen behoeften de definitieve locatie aanwijzen.

Projectenoverzicht

De huidige werkzaamheden op vastgoed variëren van revitalisering van objecten tot realisatie van nieuwe objecten of afstoten van objecten. Revitaliseren houdt in dat de gebouwen, infrastructuur en terreinen worden vernieuwd en verduurzaamd. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste grote en complexe vastgoedprojecten:

1. **Nieuwe kazerne Korps Commandotroepen te Roosendaal/Nispen**
   In april 2024 is het Bestuurlijk Akkoord voor de nieuwe kazerne voor het Korps Commandotroepen getekend en is aansluitend de kennisgeving 'voornemen Projectbesluit en Participatie' in de Staatscourant gepubliceerd. Na het vestigen van voorkeursrecht is de grondverwerving gestart. In oktober 2024 is ingestemd met het projectvoorstel en de opdracht verstrekt om dit project gezamenlijk met het RVB verder uit te werken. In september 2025 is de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) gepubliceerd. De NRD geeft aan welke milieueffecten in de milieueffectenrapportage (MER) worden onderzocht. De reacties op de NRD zijn verwerkt in een Nota van antwoord die in februari 2026 is gepubliceerd. Afgelopen tijd zijn aanvullende onderzoeken afgerond ten behoeve van het projectbesluit en de MER. Het ontwerp projectbesluit en de MER zijn in het derde kwartaal van 2026 ter inzage gelegd. Participatie met de omgeving is ingericht. Ook worden koppelkansen besproken. Het streven is om het projectbesluit in de eerste maanden van 2027 vast te stellen. De eerste (bouw)werkzaamheden op de nieuwe locatie, het bouwrijp maken, staan vanaf 2029 gepland. Aansluitend zal met de bouw worden gestart.

2. **Regio Schaarsbergen**
   Op 23 mei 2025 hebben Defensie, gemeente Arnhem en provincie Gelderland een samenwerkingsovereenkomst getekend voor het vernieuwen van de kazerne in Schaarsbergen. Vanuit deze samenwerkingsovereenkomst loopt inmiddels een ambtelijke werkgroep en de ambtelijke stuurgroep wordt nog ingericht. Het programmateam Schaarsbergen verwacht de behoeftestelling in het vierde kwartaal van 2026 vast te stellen en schrijft van daaruit het projectvoorstel. Vervolgens wordt de revitalisatie formeel in opdracht gegeven aan het Rijksvastgoedbedrijf, dat het project verder concretiseert, uitwerkt en tot uitvoering brengt.

3. **Kop van Noord-Holland**
   Defensie werkt samen met de regio verder in de lijn van het in 2023 gesloten Bestuursakkoord Ontwikkeling Maritiem Cluster Den Helder. In 2024 zijn de plannen voor het treffen van waterveiligheidsmaatregelen in de Marinehaven intern Defensie goedgekeurd. Dit jaar is een vervolg gegeven aan de plannen voor het vervangen van de Moormanbrug in Den Helder en het inrichten van het object Buitenveld.
   Intern Defensie wordt momenteel gewerkt aan een gebiedsplan voor de regio Kop van Noord-Holland waarin per defensieobject een ontwikkelperspectief voor een periode van circa 15 jaar wordt beschreven. In 2025 is hiervoor een aanvullend addendum getekend.

4. **Regio Amersfoort tot Zeist (A-Z)**
   Defensie werkt in de gebiedssamenwerking A-Z met de provincie Utrecht, de gemeenten Amersfoort, Leusden, Soest, Zeist, het waterschap Vallei en Veluwe en het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden constructief aan de uitbreidings- en intensiveringsopgave van Defensie in dit gebied. Na de ondertekening van het bestuurlijk akkoord in 2024, is door de inzet van ontwerpend onderzoek gewerkt aan een gezamenlijk gebiedsperspectief, waarin rekening is gehouden met natuur, wonen, werken, water,

recreatie en Defensie. Hierdoor kan de opgave van Defensie in dit gebied in samenhang met regionale opgaven worden opgepakt voor een toekomstbestendige en duurzame inrichting van de Utrechtse Heuvelrug. Vervolgens zijn op 13 februari 2026 het Bestuurlijk Akkoord 2.0 (BAK 2.0) en drie clusterovereenkomsten door de betrokken partijen ondertekend, waarmee een belangrijke stap is gezet in het vervolgproces en de basis is gelegd om de groei van Defensie in dit gebied mogelijk te maken.

Het gebiedsperspectief vormt met de gesloten overeenkomsten het bestuurlijk fundament voor de verdere samenwerking. Per deelgebied (Oost, Midden en West) zijn concrete vervolgstappen, inspanningsverplichtingen en rollen en verantwoordelijkheden vastgelegd in de drie clusterovereenkomsten. Voor Defensie betekent dit concreet een verschuiving van eenheden met logistieke taken naar de concentratie van eenheden met operationele taken. Logistieke taken worden overwogen wanneer zij een directe meerwaarde bieden voor operationele taken.
Naast het creëren van planologische ruimte, worden vier lopende en geplande projecten apart uitgewerkt en uitgevoerd. Dit betreft de verhuizing van het 45e Pantserinfanteriebataljon, het Technologie Centrum Land, het Logistiek Centrum Soesterberg en de revitalisering van de Bernhardkazerne.

5. **Standaardlegering**
   De aanbesteding voor twee percelen om te komen tot levering van standaardlegering zijn afgerond. De contractanten zijn bezig met de productie van de standaard legering om de eerste gebouwen in 2026 op te leveren in Leeuwarden en in Volkel in 2027.

6. **Huisvesting Air Mobility Command**
   De ontwerpvoorbereidingen zijn gestart, naar verwachting zal in het vierde kwartaal het project initiatie document (PID) worden opgeleverd.

7. **Nieuwe Centrale Kazerne Zeewolde – Strategische voortgang en gebiedsproces**
   Na het kabinetsbesluit van december 2025 (NPRD) is het project formeel gestart en versneld naar de uitvoeringsfase gebracht door vervolgbesluitvorming, grondverwerving en projectvoorbereiding parallel plaats te laten vinden. Dit heeft in de eerste helft van 2026 geleid tot initiële grondaankopen.
   Tegelijkertijd is ingezet op een zorgvuldig en transparant participatietraject: via inspraakprocedures en informatiebijeenkomsten worden belanghebbenden actief betrokken. De opgehaalde inzichten worden, samen met inhoudelijke analyses (onder andere op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, mobiliteit, milieu en leefomgeving), vertaald naar de ruimtelijke uitwerking van het project. Parallel hieraan is, in nauwe samenwerking met medeoverheden, een integraal gebiedsproces gestart. Dit gebiedsproces richt zich op het ontwikkelen van een gezamenlijk gedragen gebiedsperspectief waarin de kazerneontwikkeling wordt verbonden met regionale opgaven en ambities, zoals infrastructuur, landschappelijke inpassing en omgevingskwaliteit.
   Het ontwerp-projectbesluit wordt medio 2027 verwacht. De start van de eerste bouwwerkzaamheden wordt vanaf 2028 voorzien.

8. **Kamp Nieuw-Milligen**
   De aanbestedingsprocedure voor de herinrichting van het Kamp Nieuw-Milligen bevindt zich op dit moment in de dialoogfase. Sinds het selectiebesluit op 11 februari 2026 werken geselecteerde consortia met Defensie aan de verdere uitwerking van ontwerpen. Dit proces zal plaatsvinden van medio 2026 tot eind 2027. Dit zal moeten leiden tot drie concurrerende

geldige inschrijvingen, waarna de selectie zal plaatsvinden en het contract alsook de gunning in de eerste helft van 2028 moet zijn voltooid. De dialoogfase is een periode waarbij er geen inhoudelijke communicatie over de aanbesteding wordt gedaan. Het project is dan commercieel vertrouwelijk. Parallel hieraan wordt gewerkt aan vergunningen, stikstofvraagstukken en natuurwetgeving. Deze randvoorwaarden zijn bepalend voor de definitieve voortgang van het project en vooral op de voornoemde datum van contract en gunning. Volgens de huidige planning wordt de kazerne begin jaren '30 in gebruik genomen, onder voorbehoud van tijdige afronding van procedures en besluitvorming.

7 Digitale Transformatie

Digitale transformatie is een essentiële randvoorwaarde voor een toekomstbestendige en slagvaardige krijgsmacht. Door digitale technologie effectief in te zetten wordt Defensie sneller, informatiegestuurd en beter in staat om gevechtskracht te genereren. Het realiseren van deze transformatie vraagt om voortdurende versnelling en aanpassing en Defensie werkt hier doelgericht aan.

In de Stand van Defensie najaar 2026 rapporteert Defensie op een deel van paragraaf 7.1 digitale transformatie.

Voor de overige onderwerpen is halverwege het jaar nog niet genoeg nieuwe informatie beschikbaar. De volgende Stand van Defensie, welke over heel 2026 zal rapporteren, wordt volgend jaar op Verantwoordingsdag gepresenteerd. In die versie worden alle rapportage-onderwerpen opgenomen.

7.1 Digitale Transformatie

De digitale transformatie is een belangrijke voorwaarde voor Defensie om sneller, slimmer en effectiever op te treden dan tegenstanders in het informatiedomein. Door data, informatie en nieuwe technologieën zoals kunstmatige intelligentie effectief te benutten, kan Defensie sneller inzicht verkrijgen, betere besluiten nemen en operationele effecten realiseren. Dit vormt de basis voor informatiegestuurd, multi-domein en geïntegreerd optreden.

Algemene voortgang digitale gereedheid

- Hogere leverbetrouwbaarheid door **minder verstoringen**: In de periode 2024 tot en met medio 2026 ligt het aantal grote verstoringen circa **85%** lager dan in de periode 2020-2022.
- **Meer ondersteuning:** missies, oefeningen en evenementen: Het aantal ondersteuningen bij missies, oefeningen en evenementen is in 2025 en medio 2026 met circa **75%** toegenomen ten opzichte van 2024.
- **Meer IT Aanvragen**: Van **65.000** in 2025 naar **71.000** medio 2026.
- **AI-toepassingen** in ontwikkeling: In de eerste helft van 2026 is gestart met de ontwikkeling van **5** projecten in 2025.
- **Gebruik DefGPT**: Sinds de livegang van de nieuwe versie in april zijn **1,1 miljoen** nieuwe berichten verstuurd door DefGPT, **21.000** unieke gebruikers ingelogd en meer dan **5.000** wekelijkse bezoekers.

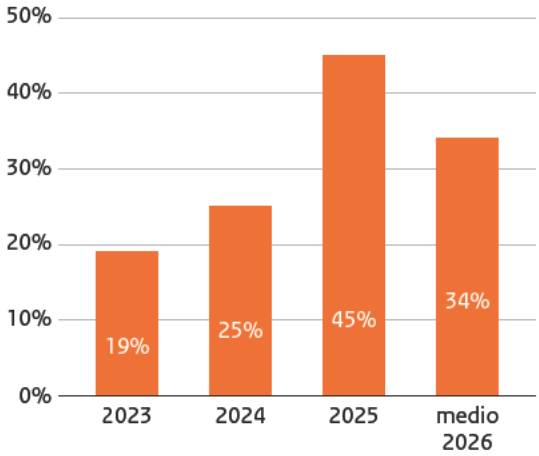
Toelichting

De algemene ontwikkeling van de digitale transformatie van Defensie laat een verdere versterking zien van de capaciteit, betrouwbaarheid en inzetbaarheid binnen het informatiedomein. De afgelopen jaren is de digitale dienstverlening structureel verbeterd en zijn digitale capaciteiten, waaronder toepassingen op het gebied van kunstmatige intelligentie, steeds nadrukkelijker geïntegreerd in de ondersteuning van de operationele gereedstelling en het optreden van Defensie. Medio 2026 zijn hierin opnieuw stappen gezet door de start van de ontwikkeling van nieuwe AI-toepassingen.

In het bijzonder wordt binnen Defensie steeds meer gewerkt met generatieve AI, waaronder DefGPT als interne AI-voorziening. DefGPT ondersteunt medewerkers bij het verwerken, analyseren en ontsluiten van informatie en draagt bij aan een efficiëntere uitvoering van kennisintensieve werkzaamheden. Hiermee wordt de inzet van kunstmatige intelligentie binnen Defensie verder uitgebreid en wordt bijgedragen aan een betere benutting van informatie en kennis ter ondersteuning van zowel de bedrijfsvoering als het operationele domein.

De groeiende afhankelijkheid van digitale middelen en de toenemende vraag naar digitale ondersteuning onderstrepen dat digitalisering een essentiële randvoorwaarde is geworden voor een moderne, informatiegestuurde en toekomstbestendige krijgsmacht. Daarmee draagt de digitale transformatie bij aan het sneller verwerken van informatie, het verbeteren van besluitvorming en het realiseren van operationele effecten in een steeds complexer wordende veiligheidsomgeving.

CIO-oordelen positief + positief met adviezen van totaal aantal uitgegeven CIO-oordelen

Toelichting

De toezichthoudende rol op IT is belegd bij de Chief Information Officer (CIO). De CIO heeft naast de rol van beleidsverantwoordelijke ook een toezichthoudende rol op IT-activiteiten, vastgelegd in het Rijks CIO-besluit. Een IT-project kan niet starten zonder positief CIO-oordeel. Een positief oordeel met advies betekent dat de ontwikkeling overwegend positief is, maar dat aanvullende aandacht of bijsturing nodig blijft om de ambities volledig te realiseren.

Het aandeel positieve CIO-oordelen ligt sinds 2025 op een hoger niveau dan in 2023 en 2024. Hoewel het aandeel per periode varieert is zichtbaar dat steeds meer digitale ontwikkelingen zich in een richting bewegen die bijdraagt aan de versterking van het digitale vermogen van Defensie. Tegelijkertijd blijven aandachtspunten bestaan om de digitale ambities verder te realiseren en de digitale gereedheid verder te vergroten.

Groeiparagraaf

De groei van Defensie en de ambities op het gebied van digitale transformatie vragen om scherpe sturing. Defensie werkt doorlopend aan het ontwikkelen van stuurinformatie waarmee de voortgang van de Digitale Transformatiestrategie gemonitord wordt. Dit ondersteunt de sturing op de prioritaire thema's van de strategie: communicatie, het digitale fundament, data en AI, cyber en het digitale aanpassingsvermogen.